

Comparative Study of National Security with an Emphasis on the Power of the State and the Nation and the Relationship between them

Alireza Bizaban *

Ph.D. in Sociology of Social Issues, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Ali Imani

Ph.D. in Cultural Policies, AJA University of Command and Staff, Tehran, Iran

Abstract

The main issue of this article is national security. The question of this article is, which societies and why do they experience less potential and actual internal and external threats to national security, while some societies are constantly exposed to and experiencing dangerous threats? What is the situation of Iran in terms of the power of the state and the nation and the dangerous threats to national security? In order to find a theoretical solution to the problem, with the help of nation-state building theories, the dimensions of the power of the state and the nation were extracted, and then, using the theory of historical institutionalism, the theoretical analysis of the relationship between the nation-state and national security was carried out. Furthermore, in order to find an empirical solution to the problem, the quantitative methodology and the secondary analysis technique were used at the macro level, and data related to the research variables for 130 countries were collected from various international sources and analyzed for the period of 2005 to 2022. The findings from the quantitative comparative analysis showed that the capacity of the state and the nation and the balanced construction of their power, as well as the balance of power between the state and nation, which provides the basis for the compatibility and synergy of their power, has a reducing effect on potential and actual internal and external threats and has an increasing effect on national security.

Introduction

Today, all societies are faced with the problem of how to survive in

* Corresponding Author: Alirezabizaban@yahoo.com

How to Cite: Bizaban. A., Imani. A. (2023). Comparative Study of National Security with an Emphasis on the Power of the State and the Nation and the Relationship between them, *Quarterly Journal of Social sciences*, 30(100), 121-173. DOI: 10.22054/qjss.2024.76424.2708. DOI: 10.22054/qjss.2024.76424.2708

the face of uncertainty, a never-ending set of new challenges, dilemmas, and crises, and random, unpredictable, and risky changes in the surrounding world and within themselves [the sources and roots of these challenges and changes are different; changes in relative prices, changes in demographic components, macroeconomic crises, ethnic conflict, civil wars, technological change, and security conflicts with other governments, etc.] and they should be resolved, controlled, and managed. But despite the increasing density, diversity, and complexity of threats, and the inevitable face of all societies with these threats, they do not have the same performance against these threats and only some societies are able to adapt to these random and unpredictable changes, defend their institutions, rules, values, and identity and modulate and manage threats and therefore have less vulnerability and more resilience. Therefore, the question is raised: which societies and why do they experience less potential and actual internal and external dangerous threats to national security and have more national security, while some societies are continuously exposed to experiencing dangerous threats?

Literature Review

Most of the studies carried out in explaining the factors and conditions affecting the Genesis and continuation of national security in Iran can be divided into three categories based on their focus and emphasis: government-oriented studies, studies that are subject to structural deliverism (external structures of society), and cognitive reductionism. The purpose of this article is to critically confront these studies and try to achieve a deep understanding of the concept of national security and the causal conditions of its Genesis and continuity, emphasizing the mutual relationship between the state and the nation, the mutual relationship between the internal and external structures of society.

Materials and Methods

This research has been done using the quantitative methodology and secondary analysis technique at the macro level. The unit of analysis in this research is the country or the entire social system, in other words, the nation-state. The sample to be studied is the nations that have a population of one million people and have the conditions to establish a nation-state (official and recognized nation-states). Data related to various factors in the recent 17-year period (2005 to 2020)

were collected for 130 countries and then averaged from them, and using SPSS software, the correlation between the factors was investigated first, and then using linear regression. Multiple, the extent of influence of the structure and capacity of the government and nation on national security threats have been investigated.

Results

The findings from the analysis of the relationships between the research variables showed that the capacity of the state and the nation and the balanced construction of their power, as well as the balance of power between the government and the nation, which provides the basis for the compatibility and synergy of their power, have a reducing effect on potential and actual domestic and foreign threats, and have an increasing effect on national security.

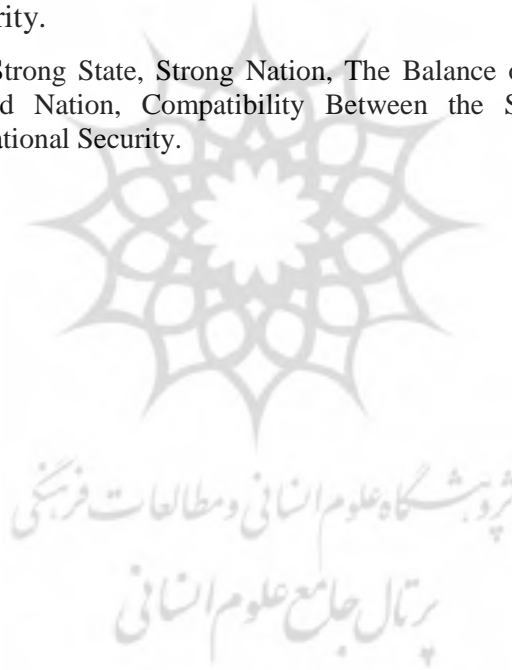
The findings of the case study of Iran show that the state has little financial, bureaucratic, and political capacities and is also qualified to build a deeply unbalanced power. In fact, the state is more than a bureaucratic apparatus with high executive power and inclusive and maximal character, it is a state with a military-security and minimal character (due to the weakness of political power). It is for mobilizing and organizing oneself and participating to influence the construction of the state, and despite the [small and unstable] economic growth during the past decades, it is deeply unequal, multi-divided (center-periphery gap, class gap, etc.), and therefore has an unbalanced structure. Thirdly, the power of the government and the nation is unbalanced (excess power of the government over the nation), and therefore their relationship is asymmetrical and as a result, they are in a state of "gap" and inequality. In such a situation, i.e. "powerful weakness inside", not only is it not possible to take advantage of the technical and technological, scientific, commercial, and economic opportunities of the international system to restore the power inside, but also in the absence of dependence and mutual benefits with other societies, getting caught in the pitfall of the asymmetric and unequal structure of the world system, and being exposed to its increasing pressures and threats is inevitable.

Conclusion

Without a strong nation-state with a balanced power structure, the institutions, rules, vital values, and national interests of the societies

will be exposed to dangerous threats. But the stability of the power of the state and the nation depends on the stability of their "equilibrium" and "balance of power," and when the balance of power between them is upset (the state dominates the nation or the nation dominates the state), their relationship is asymmetrical, and their power will be "asymmetric" and "synonymous" and not "synergistic," which undoubtedly has a reducing effect on both their power and national security. A comparison of the synergy of power and the gap between the state and the nation in different regions of the world shows that societies where the government and its nations do not have equal powers experience greater disparity, in contrast to societies where the state and the nation have equal powers aligned, they are constantly exposed to [experience] dangerous internal and external threats to national security.

Keywords: Strong State, Strong Nation, The Balance of Power Between The State and Nation, Compatibility Between the State and Nation, Sustainable National Security.

مطالعه تطبیقی امنیت ملی با تأکید بر قدرت دولت و ملت و مناسبات بین آنها

علیرضا بی‌زبان * دکترای جامعه‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

علی ایمانی دکترای سیاست‌گذاری فرهنگی، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران

چکیده

مسئله اصلی نوشتار حاضر امنیت ملی است. پرسش نوشتار حاضر این است که چه جوامعی و چرا تهدیدات بالقوه و بالفعل داخلی و خارجی مخاطره‌آمیز امنیت ملی را کمتر تجربه می‌کنند، درحالی‌که برخی جوامع پیوسته در معرض و در حال تجربه تهدیدات مخاطرات آمیز هستند؟ وضعیت ایران از حیث قدرت دولت و ملت و تهدیدات مخاطره‌آمیز امنیت ملی چگونه است؟ به‌منظور یافتن راه‌حل تنوریک مسئله با استعانت از نظریه‌های دولت-ملت‌سازی، ابعاد قدرت دولت و ملت استخراج و سپس با بهره‌گیری از نظریه نهادگرایی تاریخی به واکاوی نظری مناسبات بین دولت-ملت و امنیت ملی پرداخته شد. همچنین برای یافتن راه‌حل تجربی مسئله نیز از روش‌شناسی کمی و تکنیک تحلیل ثانویه در سطح کلان استفاده شده و داده‌های مرتبط به متغیرهای پژوهش برای ۱۳۰ کشور از منابع مختلف بین‌المللی گردآوری و برای دوره زمانی ۲۰۰۵ تا ۲۰۲۲ م تحلیل شده‌اند. یافته‌های حاصل از تحلیل تطبیقی کمی نشان داد که ظرفیت دولت و ملت و ساخت متعادل-متوازن قدرت آنها و همچنین تعادل و توازن قدرت بین دولت و ملت که زمینه همسویی و هم‌افزایی قدرت آنها را فراهم می‌کند، اثر کاهنده‌ای بر تهدیدات بالقوه و بالفعل داخلی و خارجی و اثر فزاینده‌ای بر امنیت ملی دارد.

کلیدواژه‌ها: دولت قوی، ملت قوی، تعادل قدرت دولت-ملت، همسویی دولت-ملت، امنیت ملی پایدار.

طرح مسئله

نامنی ملی به «وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن نهادها، قواعد و ارزش‌های حیاتی یک دولت - ملت با تهدیدات بالفعل و بالقوه با منشأ درونی و بیرونی مواجه می‌شوند. تهدیداتی آشکار و نهان از قبیل حمله و مداخله نظامی، فشارهای سیاسی، تحریم‌های اقتصادی، شورش‌های خشونت‌آمیز، جنگ داخلی و منازعات قومی و مذهبی، بحران‌های اقتصادی و زیست‌محیطی و... که با تأثیرگذاری و تقویت یکدیگر می‌توانند نظم اجتماعی - سیاسی، خودمختاری و امنیت یک دولت - ملت را با چالش یا دگرگونی‌های نامتعارف مواجه سازند». در چنین وضعیتی [وجود تهدیدات بالقوه و بالفعل] معمولاً کارآمدی دستگاه‌های حکومتی کاهش می‌یابد؛ فعالیت‌های اقتصادی مختل می‌شود؛ با افزایش ریسک، نااطمینانی و عدم قطعیت در فضای اجتماعی - اقتصادی فرایند انباشت سرمایه مختل، سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی کاهش و احتمال خروج سرمایه‌های اقتصادی و انسانی افزایش می‌یابد؛ اعتماد و پیش‌بینی‌پذیری زندگی اجتماعی دشوار؛ آرامش و اطمینان خاطر افراد جامعه کاهش و به دنبال آن نیز تعاون و همکاری در جامعه تقلیل می‌یابد. بدین ترتیب، امنیت ملی صرفاً ناظر بر مصون‌ماندن از تهدیداتی نیست که «بقا» و «ماندگاری» دولت - ملت را با مخاطره مواجه می‌سازد بلکه مصون‌ماندن از تهدیدات بالقوه و بالفعلی است که روند «توسعه ملی» را مختل می‌سازد. به همین جهت است که برخی اندیشمندان هدف سیاست و کارکرد دولت یا نظام سیاسی را تحدید، کنترل و مدیریت عوامل تهدیدکننده نظم و امنیت یک دولت - ملت می‌دانند و رهبران و مسئولان سیاسی در هر کشوری تمایل دارند که به منظور گام‌نهادن در مسیر توسعه و تضمین بقای نهادها، قواعد و ارزش‌های حیاتی جامعه، دولت و ملت را در برابر این تهدیدات مصون نگاه دارند؛ اما تا جایی که تاریخ جوامع انسانی حکایت دارد، عوامل تحدید و تهدیدکننده نظم اجتماعی - سیاسی و امنیت ملی از قبیل جنگ‌های داخلی و خارجی و بحران اقتصادی و... در همه جوامع انسانی وجود داشته و در تاریخ بسیاری از آن‌ها امری «مزمّن» و پرتکرار بوده و هیچ دولت - ملتی در جهان مدرن نیز از این تهدیدات برهم‌زننده امنیت رهایی نداشته است؛

به‌ویژه در دوره معاصر که تغییراتی سریع و ناگهانی [همراه با افزایش سطح پیچیدگی] در درون جوامع و در عرصه نظام جهانی در حوزه جمعیتی، زیست‌محیطی، اقتصادی، ژئوپلیتیک و... در حال وقوع است و تهدیداتی نظیر وقوع جنگ، افزایش سطح منازعات و خشونت‌ها، نابرابری، رکود اقتصادی، بروز بیماری‌های فراگیر و... روبه‌افزایش و دولت‌ها را در ایمن و مصون ساختن از نهادها، قواعد و ارزش‌های حیاتی ملی با چالش‌هایی جدی مواجه ساخته است. چنان‌که گزارش درک ریسک جهانی (GRPS) در سال ۲۰۱۵ و ۲۰۲۲ م نشان می‌دهد که بحران‌های معیشتی، بیکاری، بحران‌های مالی، بحران آب، تضادهای درون‌دولتی، شوک قیمت‌های انرژی، فروپاشی اکوسیستم، نابرابری‌های اقتصادی، «تهدیدات بالفعل» و تضادهای بین‌دولتی، شرایط آب‌وهوایی نابسامان، بحران یا فروپاشی دولت، شکست حاکمیت ملی، فجایع طبیعی، فرسایش انسجام اجتماعی، افزایش مهاجرت‌های غیرارادی، بحران آب، حمله‌های سایبری، مهم‌ترین تهدیداتی هستند که احتمال به‌وقوع پیوستن [تهدیدات بالقوه] و به مخاطره انداختن دولت-ملت‌ها در چند سال آینده را دارند؛ بنابراین، امروزه همه جوامع با مسئله چگونگی بقا در مواجهه با نااطمینانی، مجموعه هرگز پایان‌ناپذیر چالش‌های جدید، معضله‌ها و بحران‌ها و تغییرات تصادفی و پیش‌بینی‌ناپذیر و مخاطره‌آمیز در جهان پیرامونی و درون خود مواجه هستند [منابع و ریشه‌های این چالش‌ها و تغییرات متفاوت هستند؛ تغییر قیمت‌های نسبی، تغییر مؤلفه‌های جمعیتی، بحران‌های کلان اقتصادی، درگیری قومی، جنگ‌های داخلی، تغییر فناوری‌ها و درگیری‌های امنیتی با سایر حکومت‌ها و...] و می‌بایست از پس حل و فصل، کنترل و مدیریت آن‌ها برآیند (North, 2020:53-54, 222)؛ اما به‌رغم تراکم و تنوع و پیچیدگی فزاینده تهدیدات و مواجهه اجتناب‌ناپذیر همه جوامع با این تهدیدات، آن‌ها عملکرد یکسانی در برابر این تهدیدات ندارند و تنها برخی جوامع قادر به سازگاری با این تغییرات تصادفی و پیش‌بینی‌ناپذیر، دفاع از نهادها، قواعد، ارزش‌ها و هویت خود و تعدیل و مدیریت تهدیدات هستند و بنابراین آسیب‌پذیری کمتر و تاب‌آوری بیشتری دارند؛ بنابراین این پرسش مطرح می‌شود که چه جوامعی و چرا تهدیدات بالقوه و بالفعل داخلی و

خارجی مخاطره‌آمیز امنیت ملی را کمتر تجربه می‌کنند و امنیت ملی بیشتری دارند، در حالی که برخی جوامع پیوسته در معرض و در حال تجربه تهدیدات مخاطرات آمیز هستند؟ خواص دولت و ملت - به عنوان مراجع اصلی تأمین امنیت ملی - و [نوع] مناسبات بین آن‌ها در این جوامع چگونه است که موجب می‌شود برخی در مدیریت تغییرات نابهنگام و پیش‌بینی‌ناپذیر داخلی و خارجی، صیانت از امنیت ملی [بقا و توسعه پایدار] و تاب‌آوری در برابر تهدیدات فزاینده داخلی و خارجی کامیاب و برخی دیگر پُرچالش و ناکام باشند؟

پیشینه تحقیق: واکاوی انتقادی ادبیات پژوهشی امنیت ملی

علی‌رغم پژوهش‌های متعددی که در حوزه «امنیت ملی» انجام گرفته کمتر مطالعه‌ای را می‌توان یافت که در توضیح شرایط امکان یا امتناع تکوین و تداوم امنیت ملی، به نقش و اهمیت جامعه یا ملت و مناسبات آن با دولت پرداخته باشد. با این وجود، مطالعات محدودی قابل‌ردیابی است که به نقش ملت و ضرورت همکاری آن با دولت در تدارک امنیت ملی توجه نشان داده‌اند. الفی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «بررسی همکاری دولت و ملت و تأثیر بر امنیت ملی ایران» استدلال می‌کند که تداوم و بقای دولت و امنیت ملی مسبوق به همکاری و همدلی بین ملت و دولت است و اگر این رابطه همکارانه بین دولت و ملت وجود نداشته باشد، مقبولیت و مشروعیت دولت به شدت تحدید و در نتیجه زمینه و شرایط لازم برای اضمحلال و فروپاشی دولت یا نظام سیاسی فراهم می‌شود. او به درستی استدلال می‌کند از آنجایی که عرصه سیاست، میدان تصمیم‌گیری‌ها، سیاست‌گذاری‌های کلان و مقابله با بحران‌های واقعی یا احتمالی در سطح ملی، کشوری و جهانی است، بنابراین، مجریان و کارگزاران واقعی این تصمیمات و برنامه‌ریزی‌ها، ملت هستند؛ پس بدون حمایت و همکاری ملت، رابطه بین دولت و ملت در تکوین و تداوم امنیت ملی، برنامه‌های کلان کشوری پیش نمی‌رود و دولت زمین‌گیر و شرایط برای وقوع پیوسته تهدیدات امنیت ملی فراهم می‌شود.

سعیده پالیزوان (۱۳۹۸) در پژوهشی تحت عنوان «امنیت جامعه بنیاد و امنیت ملی

پایدار؛ مطالعه موردی ایران در چهار دهه ۱۳۹۸" در پی پرداختن به تأثیرپذیری امنیت ملی پایدار از جامعه و امنیت جامعه بنیاد بوده است. از نظر پالیزوان، امنیت ملی عمیقاً پدیده‌ای وابسته به جامعه است و دولت‌ها بدون همکاری و پشتیبانی از جامعه نمی‌توانند امنیت ملی را تأمین کنند. او استدلال می‌کند که جامعه‌ی فعال، مشارکت خواه و مسئولیت‌پذیر مؤلفه کلیدی در تدارک امنیت ملی پایدار است و امنیت ملی پایدار در شرایطی تأمین می‌شود که هم‌زمان دو مؤلفه‌ی دولت (نه حکومت) کارآمد و جامعه‌ی مشارکت خواه و مسئولیت‌پذیر به‌مثابه نگهبان و مقوم امنیت تلقی شوند.

عباس زاده و کرمی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «سرمایه اجتماعی و امنیت ملی پایدار» در پی پاسخ به این پرسش هستند که سرمایه اجتماعی چه سهمی در تدارک امنیت ملی پایدار دارد و مکانیسم نقش‌آفرینی آن چگونه است؟ مطابق یافته‌های این تحقیق نظم اجتماعی و امنیت ملی حاصل رضایتمندی شهروندان و گروه‌هاست و این رضایتمندی در گرو شبکه‌های اجتماعی نیرومند و برآمد از بطن جامعه است. از نظر این نوشتار، سرمایه اجتماعی با افزایش یکپارچگی ملی، تسهیل مدیریت دشواری‌های سیاسی-اقتصادی، پیشگیری از انفعال سیاسی-اجتماعی، ارتقای هویت ملی و تعمیق اعتماد در پایداری امنیت ملی نقش دارد.

رهبر و همکاران (۱۳۹۳) در مطالعه‌ای با عنوان «نقش و جایگاه سرمایه اجتماعی در تدارک امنیت ملی پایدار در ایران» به بررسی رابطه متقابل بین سرمایه اجتماعی و امنیت ملی پایدار پرداخته‌اند. از نظر آن‌ها اگر سرمایه اجتماعی را روابط مبتنی بر اعتماد بدانیم، روابط مبتنی بر اعتماد میان ملت و دولت، میان واحدهای دولت و سایر سازمان‌ها، میان سازمان‌های غیردولتی و دولت همه تضمین‌کننده امنیت ملی هستند؛ وجود اعتماد در روابط، هزینه‌های کنترلی امنیت ملی را کاهش می‌دهد و امکان ارتقاء ضریب امنیت را فراهم می‌کند. پس امنیت ملی بیش از هر چیز در گرو اعتماد بین دولت و ملت است. آن‌ها همچنین به این نتیجه رسیدند که سرمایه اجتماعی بین‌نژادی و بین‌قومی [از طریق ایجاد و تقویت انسجام ملی] اثر فزاینده‌ای بر امنیت ملی دارد و بالعکس سرمایه اجتماعی درون

قومی [از طریق تعمیق شکاف‌های اجتماعی و...] اثری کاهنده بر امنیت ملی دارد. اما این پژوهش‌ها به‌رغم تأکید بر نقش ملت و ضرورت وجود اعتماد و همکاری بین دولت و ملت در تدارک امنیت ملی، از جهاتی قابل نقد هستند. نخست این که تنها بر ضرورت رابطه همکارانه دولت و جامعه در تدارک و تضمین پایداری امنیت ملی تأکید و بسنده کرده‌اند، بدون اینکه توضیح دهند که رابطه همکارانه بین دولت و جامعه چگونه شکل می‌گیرد و ماحصل چه شرایط ساختاری است و اینکه دولت و جامعه می‌بایست چه نوع رابطه یا مناسباتی (متقارن/نامتقارن و...) با یکدیگر داشته باشند که این اعتماد و روابط همکارانه تداوم یابد و همچنین خواص ذکرشده برای دولت (کارآمدی) و جامعه (مشارکت‌جویی) از پی آن حاصل شود. این در حالی است که تکوین رابطه «همکارانه» دولت و ملت نه اتفاقی بلکه منوط به ظرفیت، ساخت قدرت و پایداری تعادل قدرت آن‌هاست که در پژوهش حاضر به آن پرداخته خواهد شد. افزون بر این، صرف وجود سرمایه اجتماعی، مشارکت‌جو بودن جامعه و کارآمد بودن دولت برای تأمین و صیانت از امنیت ملی کافی نیست، بلکه با عطف به ماهیت پیچیده و چندوجهی امنیت ملی، هم دولت و هم جامعه می‌بایست واجد ظرفیت‌های چندگانه سیاسی، اقتصادی، نظامی و اجرایی باشند. بدیهی است جامعه چندشکافی، نابرابر، نامتوازن، فقیر و گرفتار محرومیت اجتماعی-اقتصادی، نمی‌تواند مشارکت‌جو باشد و از دولتی که قادر به تأمین منابع مالی خود نیست، نمی‌توان انتظار کارآمدی و قدرت نظامی داشت. علاوه بر این، سرمایه اجتماعی که در این پژوهش‌ها به‌عنوان ضامن تداوم امنیت ملی بر آن تأکید شده است، تنها یک بُعد از قدرت ملت (قدرت اجتماعی) است؛ درحالی که یک ملت برای اینکه قادر به صیانت از نهادها، ارزش‌های حیاتی و منافع خود باشد و ظرفیت‌های دولت را نیز ارتقا دهد، به ابعاد دیگری از قدرت از جمله قدرت اقتصادی (حقوق مالکیت، آزادی سرمایه‌گذاری و...) و قدرت سیاسی (اثرگذاری بر ساخت دولت) نیازمند است؛ بنابراین، مفهوم‌سازی این پژوهش‌ها از ظرفیت دولت و ملت تقلیل یافته است. پژوهش حاضر در تلاش است که هم مفهوم‌سازی دقیقی از قدرت دولت و ملت ارائه دهد و هم به بررسی [تئوریک و تجربی] رابطه این ابعاد

با امنیت ملی پردازد.

به‌طور کلی، غالب پژوهش‌های انجام‌گرفته در توضیح عوامل و شرایط مؤثر بر تکوین و تداوم امنیت ملی در ایران را می‌توان بر مبنای کانون توجه و تأکید آن‌ها به سه دسته تقسیم‌بندی کرد: پژوهش‌های دولت‌محور، پژوهش‌هایی که گرفتار تحویل‌گرایی ساختاری (ساختارهای بیرونی جامعه) و همچنین تقلیل‌گرای شناختی‌اند. نخست اینکه تعداد قابل توجهی از این پژوهش‌ها، «دولت‌محور» اند نه «جامعه‌محور» و به عبارتی سهم اندکی برای ساخت و ظرفیت جامعه در دفاع و صیانت از امنیت ملی یا ایجاد مخاطره برای آن قائل هستند؛ این در حالی است که ساخت دولت و ظرفیت نهادی آن عمیقاً تحت تأثیر ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه است و نادیده گرفتن نقش ملت [ساخت و ظرفیت] هم به شناخت ناقص و هم به سیاست‌گذاری معیوب برای امنیت ملی می‌انجامد. دیگر اینکه غالب این پژوهش‌ها توجه مکفی به تأثیر «کیفیت» و «نوع ساختار» دولت در تدارک امنیت ملی نداشته‌اند؛ به عبارتی پاسخ به این پرسش که چه نوع ساختاری از دولت (استبدادی، آنوکراسی، دموکراسی) و چه کیفیتی از دولت (ظرفیت نهادی و کارآمدی) پتانسیل وقوع تهدیدات داخلی و خارجی مخاطره‌آمیز امنیت ملی را افزایش یا کاهش می‌دهد، در عمده مطالعات امنیت ملی مغفول مانده است. همچنین وجه مغفول و به لحاظ هستی‌شناختی مهم‌تر در مطالعات سیاسی و جامعه‌شناختی امنیت ملی عبارت است از «رابطه بین جامعه و دولت». مناسبات بین این دو بازیگر، موجودیتی متمایز از موجودیت دولت یا موجودیت جامعه دارد و می‌بایست به مثابه یک هستی اجتماعی معین مورد واکاوی و بررسی قرار بگیرد. در این معنا، نه جامعه و نه دولت عاملانی یگانه و تعیین‌کننده در فرایند امنیت ملی نیستند و ماهیت آن‌ها و از آن مهم‌تر در هم‌کنش یا روابط عاطفی متقابل آن‌ها با یکدیگر است که نقشی تعیین‌کننده در تکوین و تداوم پدیده‌هایی نظیر امنیت ملی دارند. آن‌ها عاملیت خود در ساخت‌یابی امنیت ملی را از کم‌وکیف مناسباتشان با یکدیگر و با سایر بازیگران درگیر در فرایند امنیت ملی نظیر نظام جهانی و... کسب می‌کنند نه صرفاً از قدرت و ظرفیتی که به شکل مجزایی ممکن است از آن برخوردار باشند. در واقع، نوع

رابطه یا مناسبات بین دولت و جامعه (رابطه متقارن یا نامتقارن) است که کم و کیف ساختار و ظرفیت آن‌ها را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد و بنابراین عاملیتی تعیین‌کننده‌تر از خود دولت و یا خود جامعه (با هر نوع کم و کیفی) است.

دسته دیگر این پژوهش‌ها را می‌توان به تحویل‌گرایی امنیت‌ملّی به ساخت بیرونی جامعه (موقعیت سیاسی و ژئوپلیتیک، روابط، فشارها و تضادهای خارجی و...) و نادیده گرفتن ساخت درونی جامعه (ساختار و بافتار جامعه، وضعیت اقتصادی و...) در توضیح امنیت‌ملّی متهم ساخت؛ به عبارتی، کانون اصلی توجه آن‌ها، ساخت بیرونی جامعه (بیرون محور) است و توجه به اثر تعاملی ساخت درونی و بیرونی جامعه در پایداری یا ناپایداری امنیت‌ملّی عمیقاً در آن‌ها مغفول مانده است. اولاً امروزه ساخت درونی و بیرونی جوامع عمیقاً بهم دوخته شده و بحران‌ها و تهدیدات بالقوه و بالفعل می‌توانند در اثر تعامل آن‌ها با یکدیگر حاصل شوند. ثانیاً اگرچه محیط بین‌المللی عمیقاً نامتقارن و خصولتی ربایشی و استثمارگری دارد، اما همه جوامع به شکل یکسانی تحت فشار قدرت‌های خارجی و در معرض تهدیدات مخاطره‌آمیز اقتصادی، سیاسی و... ناشی از آن‌ها قرار ندارند. شکی نیست که ساختار و ظرفیت نهادی دولت و ملت و نوع مناسبات بین آن‌ها می‌تواند نقشی تعیین‌کننده در ماهیت رابطه با نظام جهانی (متوازن یا نامتوازن)، بهره‌مندی از فرصت‌ها و مصونیت از تهدیدات بالقوه و بالفعل آن داشته باشد.

دسته دیگر پژوهش‌ها و البته بسیاری از پژوهش‌های دسته اول و دوم واجد یک نقیصه معرفت‌شناختی‌اند و به نوعی دچار تقلیل‌گرایی شناختی شده‌اند؛ این پژوهش‌ها اغلب به تحول معنایی و ساختاری امنیت‌ملّی در دهه‌های اخیر الطافتی نداشته‌اند و به نظر می‌رسد که این امر به دلیل غلبه رویکرد «رنالیسمی» در این مطالعات است. ایده‌های اصلی رویکرد رنالیسم پیرامون امنیت‌ملّی بیشتر متعلق به جهان پیش و حین «جنگ سرد» است که نظام جهانی را محیطی «آناشسی‌گونه» می‌بیند و بنابراین محیط نظام جهانی را عمیقاً ناپایمن می‌پندارد و تأکید می‌کند که دولت‌ها می‌بایست بیشتر بر تهدیدات خارجی (بیشتر نظامی) مخاطرات امنیت‌ملّی توجه داشته باشند و با تقویت قدرت نظامی خود تداوم

امنیت ملی را تضمین نمایند. از نظر این رویکرد، قدرت ملی ناظر بر قدرت نظامی است و ارتقای قدرت نظامی در محیط ناایمن نظام جهانی مهم‌ترین ابزار صیانت از امنیت ملی است. افزون بر این، «دولت‌محوری» این پژوهش‌ها و عدم توجه مکفی به نقش «ملت یا جامعه» و در هم کنش آن با دولت نیز نتیجه غلبه این رویکرد [رتالیسم یا نئورتالیسم] در گفتمان سیاسی امنیت ملی در ایران و بازتاب آن در پژوهش‌ها و مطالعات آکادمیک و حتی تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌های داخلی و خارجی است؛ غالب شدن این تلقی که در محیط آناارشی‌گونه نظام بین‌الملل تنها دولت ضامن امنیت ملی و تنها قدرت نظامی دولت ابزار دفاع از آن در برابر تهدیدات مخاطره‌آمیز آن است و بنابراین بدیهی است که ملت جایگاهی در تحلیل امنیت ملی، سیاست‌گذاری‌های داخلی و خارجی و دفاع و صیانت از امنیت ملی نداشته باشد. پیامد دیگر غالب شدن این رویکرد، تثبیت ادراکی ایستا از ساخت درونی و بیرونی (نظام جهانی) پیوسته در حال تغییر نه تنها در مطالعات آکادمیک بلکه در ذهن و ضمیر نخبگان حاکم است که به‌نوبه خود به تعاریفی تقلیل‌گرایانه از قدرت ملی، بی‌توجهی به جایگاه ساخت و قدرت ملت، ضرورت همگامی دولت با تغییرات اجتماعی و برخورداری از فهمی عمیق و جامع و ادراکی پویا از نظام جهانی دائماً در حال تغییر انجامیده است.

چارچوب مفهومی تحقیق

نهاد دولت به‌واسطه جایگاه راهبردی و قدرت تعیین‌کنندگی در ایجاد تحولات تاریخی، نقش آن در ایجاد وفاق یا انسجام اجتماعی عام و فراگیر، تحقق و استقرار نظم و ثبات سیاسی، بسیج و سازمان‌دهی منابع و هدایت آن‌ها در جهت رشد و توسعه اقتصادی، نقش آن مقررات‌گذاری و سیاست‌گذاری صنعتی، بازتوزیع ثروت، تحقق حاکمیت قانون و... واجد اهمیت بسیاری است و از این حیث توجه ویژه به آن - «خواص» و «نوع» - برای فهم و توضیح چرایی و چگونگی تکوین و تداوم امنیت ملی، ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. هرچند که به نظر می‌رسد قدرت دولت یا کیفیت نهادی آن برای استقرار نظم و امنیت پایدار و قرارداد دادن جامعه در مسیر رشد و توسعه پایدار بیش از «نوع دولت» - اینکه دولت

دموکراتیک باشد یا استبدادی- واجد اهمیت است (Gilly, 2006:59, Anderson, 2014:25-30, Fukoyama, 2014:7). باید توجه داشت که دولت‌های دموکراتیک نوپا یا قدیمی در صورتی که از ظرفیت نهادی و توان اجرایی بالایی برخوردار نباشند- علی‌رغم اعطای حقوق سیاسی و آزادی‌های مدنی- به‌طور حتم با بحران‌های اعتماد، مشروعیت و کارآمدی و بی‌ثباتی‌های سیاسی و... مواجه می‌شوند (Fortin, 2012, Berton, 2008, Field & soysa, 2009). بالعکس دولت‌های هم‌مقید و هم‌پُرظرفیت از طریق کنترل مؤثر منازعات و خشونت، تضمین حقوق و امنیت مالکیت و آزادی‌های اقتصادی، مالیات ستانی قوی، فراهم کردن بستر رقابت برای حل مسائل اجتماعی [از طریق دسترسی باز و جریان آزادی‌اندیشه]، تأمین کالاهای عمومی، اعتماد به جامعه و پشتیبانی و توانا ساختن آن، برقراری روابط متقارن با نظام جهانی و...، تهدیدات و بی‌ثباتی‌های به‌مراتب کمتری را به شکل کودتا، آشوب سیاسی، بی‌ثباتی کلان اقتصادی، جنگ‌های داخلی، فشارهای خارجی، منازعات قومی و بحران‌های زیست‌محیطی که همگی بقا و تداوم امنیت ملی را تهدید و تاب‌آوری آن را تحدید می‌نماید، به نمایش می‌گذارند (Tilly, 2013:32, North, 2020:226, Rotberg, 2004:85-90, Pouligny, 2010:2-3). منظور از قدرت دولت، میزان توانایی یک دولت در بخش‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، نظامی و بوروکراتیک- اجرایی است. در این نوشتار از مفهوم‌سازی ربکا لی (۲۰۰۲)، برای تحلیل تاریخی قدرت دولت استفاده خواهد شد که بر اساس آن قدرت دولت متشکل از چهار بُعد است:

(۱) قدرت اقتصادی: به توانایی دولت در استخراج و بهره‌برداری از صحیح از منابع برای پوشش دادن به هزینه‌های خود بستگی دارد. بدیهی است که توانایی بالای دولت در استخراج منابع [مالیات ستانی قوی]، تخصیص بهینه منابع، تأمین هزینه‌ها، تهیه کالاهای عمومی و بازتوزیع کارآمد خدمات اثر فزاینده‌ای بر اعتبار و مشروعیت دولت، پایداری و ارتقای توانایی آن در نهادها، قواعد و ارزش‌های ملت دارد (Goldeston, 1991, Anderson and moller, 2014, 5-6).

(۲) قدرت نظامی: به توانایی دولت در به انحصار در آوردن مشروعیت استفاده از قوای قهریه در یک سرزمین بستگی دارد (Lee, 2002:7-8). براساس این تعریف، مشروعیت دولت به میزان بسیار زیادی به نیروی نظامی آن متکی است. در واقع، هرچه توانایی دولت در انحصار خشونت مشروع درون مرزهای سرزمینی بیشتر باشد و ظرفیت بیشتری برای در رخنه کردن و دفاع از سرزمین خود و محافظت کارآمد از مرزها داشته باشد، امکان بروز تهدیدات داخلی [واگرایی، تضادها و منازعات قومی، شورش‌های خشونت‌آمیز و...] و خارجی [تروریسم، جنگ و نبرد نظامی با خاستگاه برون‌مرزی، مداخله خارجی، فشارهای سیاسی و...] برهم‌زننده نظم اجتماعی - سیاسی و امنیت ملی کمتر خواهد بود (Fearon and Laitin, 2003, Simmon, 2017, Collier and Hoffer, 2011).

(۳) قدرت سیاسی: به توانایی دولت در گنجاندن نخبگان و گروه‌های مختلف اجتماعی درون نظام سیاسی بستگی دارد. در واقع، هرچه پایگاه قدرت یک دولت کوچک‌تر باشد، قدرت سیاسی آن کمتر و برای فروپاشی و بی‌ثباتی مستعدتر خواهد بود (Lee, 2002:5). در این معنا، شرط لازم ثبات دولت، جذب و ادغام بی‌طرفانه نخبگان و گروه‌های اجتماعی مختلف و مشارکت آنها در نظام تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری است و هرچه میزان جذب و ادغام نخبگان و گروه‌های اجتماعی درون دولت یا نظام سیاسی بیشتر باشد، احساس پردازش‌گری و بیگانگی نخبگان و جامعه از سوی دولت کمتر و در نتیجه ضرورت براندازی آن‌سوی نخبگان و گروه‌های پردازش‌گر کمتر خواهد بود (Buhang, 2006:695, Goldeston, 2010-7-10, Gate and hegri, 2006:850).

(۴) قدرت بوروکراتیک - اجرایی: به درجه دیوان‌سالاری دستگاه دولت و توانایی دولت در تحقق کارآمد سیاست‌های کلیدی بستگی دارد. هرچه قدرت اجرایی دولت بیشتر باشد یعنی واجد یک بوروکراسی کارآمد و حرفه‌ای، شایسته‌سالار، غیر ویژه‌پرور، پاسخگو، مسئولیت‌پذیر، شفاف و فاقد فساد سازمانی باشد، قابلیت بیشتری برای نفوذ سازمان‌یافته در جامعه به منظور انجام وظایف، پیشبرد سیاست‌ها و اجرای کارآمد قوانین در جامعه خواهد داشت. در واقع قدرت اجرایی دولت یا بوروکراسی کارآمد و حرفه‌ای، از طریق ارتقاء

اثربخشی و کارایی دولت، کنترل فساد، تسهیل رشد و توسعه اقتصادی و افزایش نوآوری، بهبود کارآمدی دولت در تأمین کالاهای عمومی، ایجاد فضای حقوقی و قانونی برای سرمایه گذاری، اجرای غیرشخصی و کارآمد قوانین در جامعه (Fukoyama, 2017:70-5 Evans, 2003:2-5) اثر فزاینده‌ای بر اعتبار و مشروعیت دولت، پایداری نظم و امنیت ملی دارد.^۱

اما فهم قابلیت‌های دولت بدون فهم ساختار اجتماعی یا بستر فعالیت دولت امکان‌پذیر نیست؛ زیرا دولت‌ها نه در خلأ بلکه در زمینه‌های اجتماعی و محیط سیاسی به کنشگری می‌پردازند و عاملیت و قدرت تعیین‌کنندگی آن‌ها بیش از هر چیز تحت تأثیر رابطه یا مناسبات آن با محیط داخلی است که در آن قرار دارد و به شکل پیچیده‌ای به کنش متقابل با آن‌ها می‌پردازد (Migdal, 1988:14-15). در این معنا، ضعف و قوت دولت‌ها در ماهیت و شکل جوامع نهفته است و اینکه دولت‌ها قوی یا ضعیف از کار در آیند بیش از هر چیز بستگی به توزیع کنترل اجتماعی، حضور یا غیاب نظام ارزشی و نمادین غالب، حضور یا غیاب هویت‌های چندگانه اجتماعی [ناسازگار] و... دارد نه به ساختار دولت، کارآمدی یا ناکارآمدی دولتمندان و یا بی‌کفایتی مسئولان و... (Migdal, 1988:33). در واقع، کیفیت و ظرفیت دولت در جوامع چندپاره، پُرشکاف، فاقد یک نظام ارزشی غالب و جوامع مرکز‌گریزی که تن به دولتمندی نمی‌دهند یا به اشکال مختلف در برابر قدرت گرفتن آن مقاومت می‌کنند با جوامع منسجم، واجد وفاق و هویت ملی فراگیر و به عبارتی با جوامع متمرکز متفاوت است؛ دولت‌های مقید و پُرظرفیت از دل جوامع قوی و دولت‌های ضعیف و استبدادی^۲ از دل جوامع ضعیف و ناتوان زاده می‌شوند^۳ (Acemoglu & Robinson, 2020:75 Migdal, 2016:132). از این رو با عطف به اهمیت ملت (ملت‌سازی) در

۱. نکته حائز اهمیت اینکه ابعاد اقتصادی، سیاسی، نظامی و اجرایی دولت همگی رابطه مستقیم با یکدیگر دارند، ضعف قدرت هریک از این ابعاد، ضعف ابعاد دیگر را به دنبال می‌آورد.

۲. مایکلمان (1993)، میگدال (1988)، اوانز (2003) دولت‌های استبدادی را به دلیل ناتوانی در نفوذ سازمان‌یافته در جامعه و تحصیل اجماع از طریق سرکوب نه کسب رضایت جامعه و... دولت‌های ضعیفی می‌دانند.

۳. استبداد از دل ناتوانی جامعه برای اعمال نفوذ بر سیاست‌ها و اقدامات حکومت زاده می‌شوند (2020:75, Acemoglu & Robinson).

دولت‌سازی موفق (Fukoyama, 2017:197-198) و با مراجعه به بحث‌های مرتبط با مفهوم ملت قوی گادوت (۲۰۰۹) و جامعه قوی میگدال (۱۹۸۸)، شاخص‌های سازنده قدرت ملت استخراج شد (Malmir, 2015:156). مطابق با این نظرات، قدرت عاملیت ملت متشکل از چهار جزء است:

(۱) قدرت اقتصادی ملت: منظور از قدرت اقتصادی برخورداری یک جامعه یا ملت از حقوق پایه‌ای نظیر حقوق مالکیت و امنیت سرمایه و دارایی‌های فردی و جمعی و همچنین برخورداری آحاد ملت از فرصت مشارکت آزادانه و رقابت عادلانه در تولید و خلق ارزش افزوده با اهداف تأمین منافع فردی و جمعی است. در این معنا، جامعه یا ملتی را می‌توان [از حیث اقتصادی] قدرتمند تلقی نمود که هم واجد حقوق و امنیت مالکیت و امنیت سرمایه و دارایی باشند و هم از فرصت برابر و عادلانه برای سرمایه‌گذاری و مشارکت اقتصادی [زمین‌بازی هموار برای رقابت] به‌منظور خلق ثروت برخوردار باشند.

(۲) قدرت سازمانی - سیاسی ملت؛ منظور از قدرت سازمانی - سیاسی وجود یا غیاب یا قوت و ضعف سرمایه و مشارکت سازمانی و نهادینه‌شده جامعه در ایجاد و فعالیت تشکلی‌ها و انجمن‌های سیاسی و اجتماعی و همچنین برخورداری از فرصت مشارکت آزادانه و رقابت عادلانه در جای‌گرفتن در ساختار سیاسی و نظام تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی کشور و تأثیرگذاری بر آن است (Malmir, 2015:157).

(۳) قدرت اجتماعی ملت؛ منظور از قدرت اجتماعی وجود یا غیاب یا قوت و ضعف پیوندهای بین‌گروهی، انسجام و وفاق اجتماعی و به عبارتی سرمایه اجتماعی عام در بین همه اجتماعات تشکیل‌دهنده ملت است (Chalabi, 1996). از نظر این نوشتار، قدرت جامعه یا ملت از حیث اجتماعی وابسته به نوع (انسجام درون‌گروهی یا بین‌گروهی) و درجه انسجام اجتماعی بین‌گروهی یا وجود یا غیاب انسجام ملی و اجتماع اجتماعات در آن جامعه است. در شرایطی که منافع گروهی و قبیله‌ای و... بر منافع جمعی اولویت و ارجحیت دارد، تعهد و وفاداری به اجتماعات و هویت‌های محلی، زبانی، قومی و طایفه‌ای بیش از تعهد و وفاداری به اجتماع ملی یا مرکزیت سیاسی (دولت ملی) باشد

(Fukoyama, 2017:197) و پیوندهای درون‌گروهی (قبیله‌ای و...) قوی‌تر از پیوندهای بین‌گروهی باشد، امکان شکل‌گیری وفاق اجتماعی و انسجام ملی ناممکن و در نتیجه قدرت اجتماعی جامعه کم خواهد بود.

(۴) قدرت فکری - فرهنگی ملت: منظور از قدرت فکری ملت، ظرفیت‌های یک جامعه یا ملت در تولید اندیشه و علم و بهره‌مندی اکثریت اعضای جامعه از آن است و منظور از قدرت فرهنگی دسترسی مردم به سرمایه‌های فرهنگی است. در این معنا، هرچه یک جامعه قادر به خلق و تولید علم و رشد فناورانه باشد و اعضای آن جامعه از امکانات علم تولیدشده بهره‌مند شوند، می‌توان آن جامعه را به لحاظ فکری قدرتمند تلقی کرد و هرچه امکان دسترسی آحاد جامعه به سرمایه‌های فرهنگی نظیر آگاهی و اطلاعات بهنگام، دانش فربه و غنی و... بیشتر باشد، می‌توان آن جامعه یا ملت را از حیث فکری - فرهنگی قدرتمند تلقی نمود.

چارچوب نظری تحقیق

پیش‌ازاین گفته شد که دولت‌ها همواره نه در خال بلکه در زمینه‌های اجتماعی و محیط سیاسی به کنشگری می‌پردازند و عاملیت و قدرت تعیین‌کنندگی آن‌ها بیش از هر چیز تحت تأثیر رابطه یا مناسبات آن با محیط داخلی است که در آن قرار دارد و به شکل پیچیده‌ای به کنش متقابل با آن‌ها می‌پردازد. در واقع، دولت‌ها و جوامع دو هویت مجزا نیستند بلکه هر دو هویت بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند (Migdal, 2016, Migdal, 1988:15)؛ بنابراین، ضعف و قوت ملت در نوع و ظرفیت دولت و ضعف و قدرت دولت‌ها در ماهیت و شکل جوامع نهفته است؛ در یک جامعه چندشکافی، جامعه‌ای که دارای اختلال توزیعی و نابرابری است، پیوندهای بین‌گروهی در آن ضعیف است، اعضای جامعه منافع، ارزش‌ها و هویت اجتماعات محلی، قومی، مذهبی را بر منافع، ارزش‌ها و هویت ملی ترجیح می‌دهند، وفاداری به اجتماع ملی و مرکزیت سیاسی در بین اعضای این جامعه اندک و دایره شعاع اعتماد اجتماعی ناچیز است، نظام ارزشی - فرهنگی غالب و فراگیری در آن وجود ندارد و سازمان‌ها و نیروهای اجتماعی با اهداف و منافع نامتقارنی در

آن وجود دارد که هر کدام نه تنها از قدرت، مشروعیت و آزادی عمل بالایی برخوردارند بلکه تلاش پایان‌ناپذیری برای کنترل اجتماعی و حق انحصاری تعیین قواعد انجام می‌دهند و مانع از نفوذ دیوان‌سالارانه دولت درون بافت اجتماعی و اجرای کارآمد قوانین و اجرای حساب‌گرایانه تصمیم‌گیری‌هایش می‌شوند، تکوین و تداوم دولتی مقید و مهارشده که در عین ارتباط با سازمان‌های اجتماعی واجد حدی از خود آیینی است، توانمندی بالایی در تنظیم صحیح و کارآمد روابط اجتماعی، استخراج، بهره‌برداری و تخصیص بهینه منابع و ایجاد تمرکزگرایی سرزمینی^۱ دارد- شروط تکوین ملت قوی- ناممکن خواهد بود (Mann, 1993:59; Migdal, 1988:15-18; Acemoglu&Robinson, 2020). در مقابل، دولت با ظرفیت و مقیدی که بتواند تصمیمات توسعه‌ای خود را با استقلال از گروه‌های مسلط بر جامعه با اقتدار و زور مشروع اجرا کند، از اجرای تصمیم خود در سطح جامعه بازخورد بگیرد و متناسب با بازخوردی که از جامعه می‌گیرد سیاست‌های اتخاذی خود را پیش‌کند (Tilly, 2012:32, Karl, 2018:84)؛ توانایی لازم کنترل و مهار خشونت و حل و فصل عادلانه مرافعات، تنظیم فعالیت‌های اقتصادی، مالیات ستانی و تأمین کالاهای عمومی را داشته باشد (Acemoglu&Robinson 2020:91-92)؛ از ظرفیت مکفی برای تعیین مرزهای سیاسی و به تبع آن ایجاد مرزهای اجتماعی و فرهنگی، ایجاد یک واحد سرزمینی و تشکیل اجتماع ملی (ملت) و خلق هویت ملی قوی برخوردار باشد (Chalabi&Akbari, 2012:192)؛ قادر یغماگری از جامعه نباشد و نتواند از توانایی‌اش برای محروم کردن جامعه از ابزارهای مشارکت در تصمیم‌گیری سیاسی بهره‌برد و بالعکس با حاکمیت قانون، تضمین حقوق و امنیت مالکیت، فراهم کردن فرصت‌های اقتصادی مکفی و برابر و... جامعه را فربه و قدرتمند سازد (Acemoglu&Robinson, 2017:114, Acemoglu&Robinson 2020:276)، تنها از دل یک جامعه همبسته و منسجم، واجد هویت ملی قوی، کم‌شکاف، با نابرابری اندک، هوشیار، مشارکت‌جو، واجد قدرت اقتصادی و قدرت و قابلیت اقدام جمعی برای حل مسائل،

---

1. Territorial centralization

تکوین و تداوم می‌یابد.

پس دولت و ملت‌های قوی از دل یکدیگر زاده می‌شوند و تنها با همکاری (توانمندسازی متقابل) با یکدیگر است که قادر خواهند بود ظرفیتشان برای گام‌نهادن در مسیر توسعه، ایجاد و بهره‌مندی از نظم وفاق، همدلانه و عادلانه و تأمین امنیت ملی پایدار را افزایش دهند. باین وجود، هم قدرت دولت - قدرت ملت و هم تحکیم، تاب‌آوری و تداوم امنیت ملی منوط به دو شرط است؛ شرط اول، متوازن بودن ساخت قدرت دولت و ملت و شرط دوم تعادل [پایدار] قدرت و رابطه متقارن بین دولت و ملت. در شرایطی که ساخت قدرت دولت نامتعادل باشد و یکی از ابعاد قدرت دولت (مثلاً قدرت نظامی) بر دیگر ابعاد آن (قدرت سیاسی، اقتصادی، اجرایی) غلبه یابد (دولت ماهیت نظامی به خود بگیرد) و در شرایط عدم توازن و شکاف بین ابعاد قدرت ملت (عدم توازن قدرت فکری - فرهنگی با قدرت سیاسی - سازمانی یا رشد قدرت اقتصادی در عین افول قدرت اجتماعی - انسجامی) و همچنین در شرایطی که توازن و تعادل قدرت دولت و ملت بر هم بخورد (سیادت دولت بر ملت یا مازاد قدرت ملت بر دولت) و رابطه بین آنها «نامتقارن» باشد، به موجب تکوین شکاف دولت - ملت و تعمیق شکاف‌های اجتماعی، ماهیت قدرت دولت و ملت غیرسازنده، هم‌زدا و برای نظم و امنیت ملی ویرانگر خواهد بود. جامعه، چندشکافی و گرفتار «تعارضات» و رابطه دولت و ملت نیز اثر «تضادی» بر جای بگذارند و دولت و ملت با قرارگرفتن در برابر یکدیگر، زمینه و شرایط لازم برای تکوین انواع تهدیدات بالقوه و بالفعل سیاسی، اقتصادی و... مخاطره‌آمیز امنیت ملی فراهم خواهند کرد. بالعکس در شرایط توازن قدرت و در شرایطی که دولت و ملت رابطه‌ای «متقارن» و دارای نفوذ متقابل با یکدیگر باشند و به درستی روی هم بیافتند، در پی تعمیق اعتماد متقابل، همکاری، همدلی، همسویی و در پی آن هم‌بختی دولت - ملت، ماهیت قدرت آنها ماهیتی سازنده برای ارتقای امنیت ملی و پایداری آن خواهد بود.

- هرچه دولت از ظرفیت یا توانمندی بیشتری در ابعاد سیاسی، نظامی، اقتصادی و بوروکراتیک برخوردار باشد، قابلیت بیشتری در تأمین و تحکیم امنیت ملی خواهد داشت.

- ظرفیت و توانمندی دولت در تأمین و صیانت از امنیت ملی تابع ساخت متوازن قدرت دولت است؛ متوازن بودن ساخت دولت (رشد موزون ابعاد قدرت دولت)، اثر فزاینده‌ای بر قدرت دولت و ملت، همسویی آن‌ها و امنیت ملی خواهد داشت.

- هرچه ملت از ظرفیت یا توانمندی بیشتری در ابعاد سیاسی - سازمانی، اقتصادی، اجتماعی و فکری - فرهنگی برخوردار باشد، قابلیت بیشتری در تأمین و تحکیم امنیت ملی خواهد داشت.

- ظرفیت و توانمندی ملت در تأمین و صیانت از امنیت ملی تابع ساخت متوازن قدرت ملت است؛ متوازن بودن ساخت ملت (رشد موزون ابعاد قدرت ملت)، اثر کاهنده‌ای بر شکاف‌های اجتماعی و اثر فزاینده‌ای بر قدرت دولت و ملت و امنیت ملی خواهد داشت.

- هرچه رابطه بین دولت و ملت متقارن و قدرت بین آن‌ها متوازن - متعادل باشد، شکاف بین دولت و ملت کمتر، هم‌افزایی قدرت آن‌ها بیشتر و احتمال وقوع تهدیدات بالقوه و بالفعل داخلی و خارجی مخاطره‌آمیز امنیت ملی کمتر خواهد بود.

روش تحقیق

این پژوهش با استفاده از روش‌شناسی کمی و تکنیک تحلیل ثانویه در سطح کلان انجام شده است. واحد تحلیل در این پژوهش، کشور یا همان نظام اجتماعی کل و به عبارت دیگر دولت - ملت است. نمونه مورد مطالعه ملت‌هایی است که دارای جمعیت یک میلیون نفر و دارای شرایط ایجاد دولت - ملت (دولت - ملت‌های رسمی و شناخته شده) باشند. لازم به ذکر است که این تحقیق بیشتر کشورهایی را که اطلاعات آن‌ها موجود بوده و جمعیت قابل‌اعتنایی دارا هستند را مورد مطالعه قرار داده است. لذا تمام ملت‌هایی که دارای جمعیت زیر یک میلیون نفر بودند، به دلیل عدم دارا بودن شرایط دولت - ملت از مطالعه خارج

شدند^۱. علاوه بر این در انتخاب نمونه، از نظر توزیع جغرافیایی نیز به گونه‌ای عمل شده است که نمونه انتخابی از پوشش مناسب و گسترده جغرافیایی برخوردار باشد. داده‌های مربوط به عوامل مختلف در بازه ۱۷ ساله اخیر^۲ (۲۰۰۵ تا ۲۰۲۰) برای ۱۳۰ کشور جمع‌آوری^۳ و سپس از آن‌ها میانگین گرفته شده^۴ و با استفاده از نرم‌افزار SPSS در وهله اول همبستگی میان عوامل مورد بررسی قرار گرفته است و سپس با استفاده از رگرسیون خطی چندگانه، میزان اثرگذاری ساختار و ظرفیت دولت و ملت بر تهدیدات امنیت ملی بررسی شده است. در جدول زیر تعاریف نظری و عملیاتی، نحوه ساخت و اندازه‌گیری و منابع گردآوری متغیرهای قدرت دولت، قدرت ملت، امنیت ملی و ابعاد مختلف آن آمده است.^۵

جدول ۱. شاخص‌سازی مفاهیم قدرت دولت، قدرت ملت، شکاف یا ناهم‌سویی، امنیت ملی

Table 1. Indexing the concepts of State power, Nation power, Gap or disparity, National security

منبع	تعریف عملیاتی	شاخص/تعریف نظری	عامل	مفهوم
صندوق بین‌المللی پول، شاخص گذار برتلسمان (BTI)	برای اندازه‌گیری قدرت اقتصادی دولت از نسبت عایدات عمومی دولت به کل ارزش تولید داخلی (GDP) و میزان و چگونگی بهره‌برداری از منابع انسانی، سازمانی و مالی و قدرت هماهنگی دولت در ارائه سیاست‌ها و حمایت از بازار و فعالیت اقتصادی	توانایی دولت در استحصال درآمدهای مالیاتی و بهره‌وری منابع	قدرت اقتصادی	قدرت عاملیت دولت

۱. اسامی کشورهای مورد بررسی در بخش پیوست ارائه شده است.
۲. این شیوه باعث بالا رفتن اعتماد شاخص‌های مورد استفاده خواهد شد، زیرا متغیرها از خصلت باثباتی برخوردارند و تغییرات و نوسانات شدیدی که ممکن است در برخی از کشورها در یک دوره یا سال معینی اتفاق افتاده باشد تعدیل می‌شود. بنابراین به جای آمارهای مقطعی سالیانه از آمارهای طولی استفاده شده است.
۳. در موارد معدودی که با مشکل داده‌های ناموجود مواجه شدیم، از تکنیک حذف موارد استفاده شد.
۴. البته پیش از میانگین گرفتن تمامی اعداد مربوط به هر متغیر از صفر تا ده استانداردسازی شدند به این نحو که اعداد بالاتر برای متغیرهایی نظیر قدرت دولت و ملت و... نشان‌دهنده وضعیت بهتر باشند.
۵. نوشتار حاضر برای تعریف نظری و شاخص‌سازی متغیرهای شکاف دولت-ملت، دولت نامتوازن، ملت نامتوازن از پژوهش مالمر (۱۳۹۵) با عنوان مطالعه تطبیقی قدرت دولت-ملت در جوامع در حال گذار بهره برده است.

منبع	تعریف عملیاتی	شاخص/تعریف نظری	عامل	مفهوم
	استفاده شده است.			
بنیاد صلح The fund for peace	برای سنجش قدرت سیاسی دولت از متغیر مقبولیت دولت در بین همه گروه‌های جامعه و استحصال و ادغام همه افراد به مثابه شهروندان در درون دولت استفاده شده است.	مقبولیت سیاسی دولت، فراگیری دولت و ادغام جامعه در نظام تصمیم‌سازی کشور	قدرت سیاسی	
حکمرانی خوب Good Governance شاخص گذار برتلسمان (BTI)	برای سنجش قدرت اجرایی دولت از سه متغیر کنترل فساد، کارآمدی و حرفه‌ای بودن نظام مدیریتی دولت و مدیریت اساسی و توانایی اداره کشور استفاده شده است.	توانایی دولت در تحقق سیاست‌ها و اجرای قوانین به‌طور کارآمد	قدرت بوروکراتیک	
شاخص جهانی قدرت نظامی & (BTI)	قدرت نظامی دولت از طریق توانایی دولت‌ها بر مبنای میزان یا تعداد نیروهای نظامی، ابزارها و تسلیحات جنگی، منابع مالی و لجستیکی حوزه نظامی و همچنین متغیر انحصار کاربرد زور توسط دولت درون مرزهای جغرافیایی سنجیده شده.	انحصار خشونت مشروع درون و بیرون مرزهای سرزمینی	قدرت نظامی	
Economic freedom index Human development	برای سنجش قدرت اقتصادی ملت نیز از شاخص‌های سرانه درآمد ناخالص ملی، حق مالکیت خصوصی و آزادی سرمایه‌گذاری، آزادی مالی و آزادی کسب و کار استفاده شده است.	میزان دارایی و سرمایه‌های مالی افراد و گروه‌ها و برخورداری از حق مالکیت قوی	قدرت اقتصادی	قدرت
Legatum Index & Human development	برای سنجش قدرت اجتماعی ملت از شاخص‌های سرمایه اجتماعی در جامعه و وجود جامعه مدنی فعال استفاده شده است. برای سنجش برابری اجتماعی از میزان دسترسی به منابع و فرصت‌های اقتصادی - رفاهی به شکل برابر و همچنین ضریب جینی	سرمایه اجتماعی، جامعه مدنی فعال و سرزنده و واجد فرصت‌های برابر اجتماعی - اقتصادی	قدرت اجتماعی	عملیت ملت

منبع	تعریف عملیاتی	شاخص/تعریف نظری	عامل	مفهوم
	استفاده شده است.			
Freedom house & The Economist Intelligence Unit (EIU)	برای سنجش قدرت سیاسی ملت از شاخص‌های حقوق مدنی و سیاسی و میزان رقابت و مشارکت سیاسی استفاده شده است.	برخورداری از حق مشارکت سیاسی و حقوق مدنی و سیاسی	قدرت سیاسی	
(BTI)	برای سنجش قدرت سازمانی ملت از برخوردارگی از شبکه انجمن‌های همکاری و یا گروه‌های ذی‌نفع در جامعه به‌عنوان واسط و رابط با دولت استفاده شده است.	وجود و میزان برخوردارگی از شبکه انجمن‌های همکاری و یا گروه‌های ذی‌نفع در جامعه به‌عنوان واسط و رابط با دولت	قدرت سازمانی	
Human development & Legatum Index	برای اندازه‌گیری قدرت فرهنگی ملت از میزان آموزش پایه و دسترسی به آموزش پیشرفته استفاده شده است.	سواد و آگاهی و دسترسی به آموزش‌های پیشرفته	قدرت فرهنگی	
	سنجش این متغیر از طریق حاصل ضرب شاخص‌های قدرت دولت و قدرت ملت انجام خواهد شد.	رشد متوازن قدرت دولت و ملت و افزایش قدرت آن‌ها با یکدیگر	برخورداری دولت - ملت از قدرت متوازن چندگانه	قدرت دولت - ملت
	سنجش این متغیر (دولت نامتوازن) از طریق تفاضل قدرت نظامی دولت‌ها از میانگین قدرت اقتصادی، سیاسی و اجرایی انجام شده است.	رشد متوازن ابعاد مختلف (نظامی، سیاسی، اقتصادی و...) قدرت دولت	توازن و تعادل ساخت قدرت دولت	دولت متوازن
	برای سنجش این متغیر (ملت نامتوازن) از میانگین مجموع انحرافات ابعاد چهارگانه قدرت از مقدار کل قدرت ملت استفاده شده است.	رشد متوازن ابعاد مختلف (سیاسی، فکری، اقتصادی) قدرت ملت	توازن و تعادل ساخت قدرت ملت	ملت متوازن
Freedom house & Legatum Index	شکاف یا همسویی بین دولت و ملت از طریق متغیرهایی نظیر میزان حقوق سیاسی و مدنی، مشارکت سیاسی،	وضعیتی که مناسبات بین دولت متقارن یا نامتقارن و قدرت بین	غیاب یا ضعف همکاری،	شکاف یا ناهمسویی دولت -

منبع	تعریف عملیاتی	شاخص/تعریف نظری	عامل	مفهوم
	اعتماد عمومی و نهادی و حاکمیت قانون و... سنجیده شده است. بدیهی است که هرچه دسترسی به حقوق و میزان مشارکت و اعتماد بین دولت و ملت بیشتر باشد شکاف آن‌ها کمتر و بالعکس.	آن‌ها متوازن یا نامتوازن است.	هماهنگی و همراهی بین دولت و ملت	ملت
Fragile states index (BTI) Economic Globalization index	امنیت اقتصادی از شاخص افول اقتصادی و فقر، توسعه اقتصادی - اجتماعی نامتوازن، حقوق مالکیت و کیفیت اقتصاد کلان سنجیده شده است.	نبود تورم اقتصادی مزمن، رشد اقتصادی پایدار، وجود محیط اقتصادی و سرمایه‌گذاری امن، ثبات پایدار اقتصادی و ثبات مالی	امنیت اقتصادی	امنیت ملی
The Fund for Peace	زیر شاخص شکایت گروهی (حاصل تجمیع شاخص‌های جزئی تری نظیر خشونت‌های مذهبی، خشونت قومی، خشونت‌های اجتماعی، تبعیض گروهی است)، شاخص فشارهای اجتماعی - جمعیتی (فشارهای وارد شده از سوی مردم و شهروندان به دولت)، شاخص فرار سرمایه مالی، انسانی و مهاجرت نخبگان و نبود اجماع و وجود منازعه بین نخبگان یک جامعه.	غیاب یا ضعف انواع خشونت‌های قومی، مذهبی و... وضعیت انسجام اجتماعی، فشارهای جمعیتی، فرار سرمایه‌های انسانی و... غیاب یا ضعف اجماع بین نخبگانی	امنیت اجتماعی	
PRC group Fragile states index	شاخص جنگ‌های جاری و نزاع‌های بین‌المللی، شاخص مداخله بازیگران خارجی، شاخص ریسک سیاسی و فشارهای خارجی (در برگیرنده فشارهای سیاسی و نظامی، جنگ‌های برون‌مرزی، تروریسم و... است).	نبود مداخلات نظامی و فشارهای سیاسی خارجی، غیاب جنگ‌های داخلی و خارجی و...	امنیت نظامی	

منبع	تعریف عملیاتی	شاخص/تعریف نظری	عامل	مفهوم
Fragile states index & Global peace index Corruption Perceptions Index	متغیرهایی نظیر بی‌ثباتی سیاسی، ترور سیاسی، تضادهای داخلی و مرگ‌ومیر ناشی از تضاد داخلی، شاخص تهدیدات امنیتی - سیاسی (شامل تهدیداتی نظیر بمب‌گذاری، جنبش‌های شورشی، کودتا، تروریسم و حتی جرائم سازمان‌یافته و... است)	ثبات سیاسی پایدار دولت و نهادهای حکومتی و غیاب یا ضعف شورش‌ها و اعتصابات خشونت‌آمیز و...	امنیت سیاسی	
Environmental Performance Index & Numbeo	شاخص کیفیت زیست‌محیطی (شامل موارد مرگ‌ومیر ناشی از آلودگی هوای باز، آلودگی ذرات معلق و حفاظت از گونه‌های طبیعی است)، شاخص عملکرد محیط زیستی (کیفیت هوا، بهداشت و آب آشامیدنی، فلزات سنگین، مدیریت پسماند، شیلات، تغییرات آب‌وهوا، انتشار آلودگی، منابع آب و کشاورزی).	غیاب یا ضعف تهدیداتی از قبیل بحران‌های آب و خاک، شرایط نامطلوب آب‌وهوایی و آلودگی‌ها و...	امنیت زیست‌محیطی	

منبع: مطالعه حاضر

یافته‌های تحقیق

در ادامه باهدف بررسی کمی وضعیت جوامع مورد مطالعه آمارهای توصیفی به‌دست آمده ارائه می‌گردد. جدول شماره (۲) متغیرهای موجود را برحسب مهم‌ترین شاخص‌های مرکزی و پراکنندگی نشان می‌دهد. مقایسه دو عامل کلیدی قدرت دولت و قدرت ملت کشورهای مورد بررسی نشان می‌دهد که این کشورها از ملت‌های نسبتاً قوی‌تری برخوردارند تا اینکه دارای دولت‌های قوی باشند؛ هرچه که این نسبت در مناطق مختلف جهان متغیر است. میانگین کلی قدرت ملت ۵/۳۶ است درحالی که میانگین قدرت دولت ۴/۲۲ می‌باشد. در بین شاخص‌های سازنده قدرت دولت، ضعیف‌ترین بُعد قدرت دولت

شاخص قدرت نظامی با میانگین ۳/۶۹ است و در بین شاخص‌های قدرت ملت نیز کمترین میانگین به شاخص قدرت اجتماعی ملت اختصاص دارد. نتایج مربوط به سنجش شکاف دولت-ملت در بین این جوامع بیانگر آن است که میانگین این سازه با رقمی نزدیک به عدد ۵۴ نشان‌دهنده آن است که این جوامع بیشتر در وضعیت شکاف قرار دارند تا حالت همسویی بین دولت و ملت و همچنین نتایج مربوط به سنجش قدرت دولت-ملت نشان می‌دهد که میانگین این سازه با رقم ۴۵ نشان‌دهنده ضعف روی هم افتادگی و نفوذ متقابل دولت و ملت و «هم‌زدایی» قدرت دولت و ملت بجای «هم‌افزایی» در این جوامع است. همچنین میانگین ۵۴ نشان‌دهنده بالابودن میزان تهدیدات بالقوه و بالفعل مخاطره‌آمیز امنیت ملی در جوامع مورد بررسی است.

جدول ۲. آماره‌های توصیفی متغیرهای تحقیق

Table 2. Descriptive statistics of research variables

متغیرها	کمینه	بیشینه	میانگین	انحراف معیار	متغیرها	کمینه	بیشینه	میانگین	انحراف معیار
قدرت دولت	۰,۳۱	۸,۸۶	۴,۲۲	۲,۲۹	قدرت ملت	۱,۳۵	۹,۶۸	۵,۳۶	۲,۳۸
قدرت اجرایی دولت	۰,۰۶	۱۰,۰۰	۴,۵۷	۲,۷۶	قدرت اقتصادی ملت	۰,۰۹	۹,۶۰	۴,۹۴	۲,۸۴
قدرت اقتصادی دولت	۰,۰۸	۱۰,۰۰	۴,۳۹	۲,۷۴	قدرت فکری- فرهنگی ملت	۰,۰۲	۹,۷۰	۵,۲۶	۲,۹۵
قدرت نظامی دولت	۰,۰۳	۹,۷۰	۳,۷۰	۲,۵۹	قدرت اجتماعی ملت	۰,۰۵	۹,۶۰	۴,۵۶	۲,۸۴
قدرت سیاسی دولت	۰,۰۹	۱۰,۰۰	۴,۰۲	۲,۷۰	قدرت سازمانی- سیاسی ملت	۰,۰۵	۱۰,۰۰	۶,۵۶	۲,۶۹
قدرت دولت-ملت	۰,۷۰	۹,۲۳	۴,۵۹	۲,۲۶	شکاف/ ناهمسویی دولت-ملت	۰,۲۰	۹,۹۵	۵,۴۲	۳,۱۰
تهدیدات امنیت ملی	۱,۰۲	۹,۳۰	۵,۴۰	۲,۲۲					

منبع: مطالعه حاضر

وضعیت امنیت ملی به تفکیک مناطق مختلف در جهان

شاخص امنیت ملی در این تحقیق از ترکیب اشکال مختلف تهدیدات بالقوه و بالفعل داخلی و خارجی در ابعاد نظامی، سیاسی، اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی به دست آمده است و هریک از این ابعاد نیز از ترکیب چندین زیرشاخص ساخته شده‌اند. جدول شماره ۴ میانگین شاخص امنیت ملی - وضعیت تهدیدات مخاطره‌آمیز امنیت ملی به تفکیک مناطق مختلف جهان را نشان می‌دهد و مطابق آن به ترتیب کشورهای اروپای غربی و آمریکای شمالی (۲۳,۵)، اروپای شرقی (۴۸)، آمریکای مرکزی و جنوبی (۵۴,۲) کمترین تهدیدات و کشورهای آفریقای مرکزی و جنوب صحرا (۷۳,۴)، آسیای میانه (۶۷,۱)، خاورمیانه و شمال آفریقا (۶۳,۷) به ترتیب بیشترین میزان از تهدیدات مخاطره‌آمیز اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، زیست‌محیطی، نظامی و... را تجربه می‌نمایند.

جدول ۳. وضعیت تهدیدات مخاطره‌آمیز امنیت ملی در مناطق مختلف جهان

Table 3. The state of dangerous threats to national security in different regions of the world

میانگین امنیت ملی	زیر شاخص‌های امنیت ملی					مناطق جغرافیایی
	تهدیدات اجتماعی	زیست‌محیطی	تهدیدات اقتصادی	تهدیدات سیاسی	تهدیدات خارجی (نظامی، مالی و اقتصادی و سیاسی)	
۷۶,۵	۲۹,۷	۱۸,۸	۲۹,۲	۲۷,۰	۱۳,۸	اروپای غربی و آمریکای شمالی
۳۶,۳	۶۳,۵	۵۶,۱	۶۳,۵	۷۰,۲	۶۵,۵	خاورمیانه و شمال آفریقا
۵۲	۵۱,۷	۴۳,۱	۵۲,۸	۵۱,۲	۴۲,۱	اروپای شرقی
۴۵,۸	۶۲,۰	۴۴,۷	۶۲,۳	۵۸,۰	۴۴,۱	آمریکای مرکزی و جنوبی
۲۶,۶	۷۸,۵	۶۹,۱	۷۸,۶	۷۴,۰	۶۷,۱	آفریقای مرکزی و جنوب صحرا
۳۲,۹	۷۰,۰	۶۰,۸	۶۵,۸	۷۳,۵	۶۵,۸	آسیای میانه
۴۳,۸	۶۲,۸	۵۱,۹	۵۵,۳	۵۸,۴	۵۲,۶	شرق، جنوب و جنوب شرق آسیا

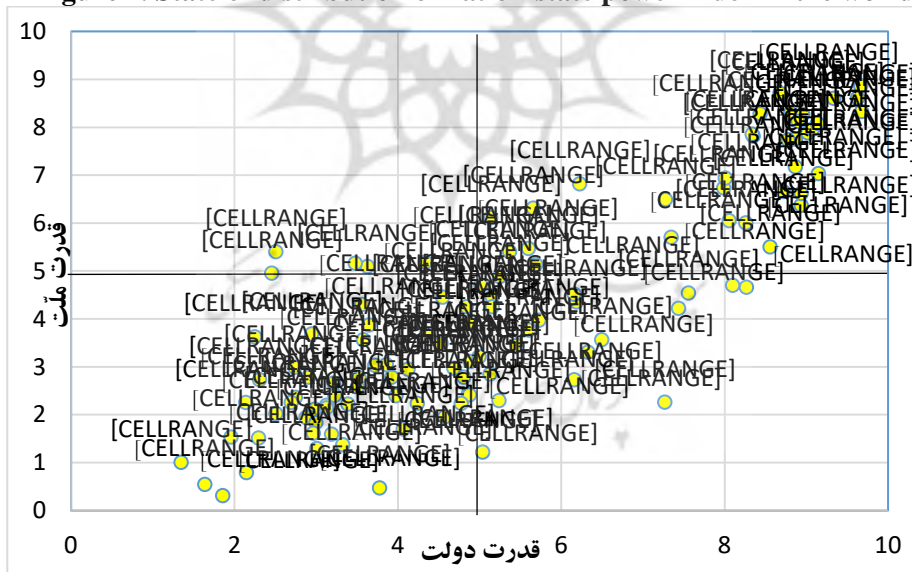
منبع: مطالعه حاضر

وضعیت قدرت عاملیت دولت و قدرت عاملیت ملت:

نمودار پراکندگی شماره ۱ به خوبی وضعیت قدرت دولت و ملت همه جوامع را نشان می‌دهد. مطابق این نمودار، عمده کشورهای اروپای غربی و آمریکای شمالی، برخی از کشورهای اروپای شرقی و همچنین برخی کشورهای آسیای شرقی نظیر تایوان، ژاپن و کره جنوبی - که گوشه بالا و راست نمودار قرار گرفته‌اند- دولت-ملت‌های قوی هستند و برخی از کشورهای اروپای شرقی و همچنین آمریکای لاتین نیز- به میزان کمتری نسبت به کشورهای اروپای غربی و... چنین وضعیتی را تجربه می‌کنند. عمده کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا و همچنین اکثر کشورهای آفریقای مرکزی و جنوب صحرا - که در گوشه پایین و سمت چپ قرار گرفته‌اند- دولت-ملت‌های بی‌ظرفیت یا کم‌ظرفیتی هستند.

شکل ۲. وضعیت پراکندگی شاخص قدرت دولت-ملت در جهان

Figure 2. State of distribution of nation-state power index in the world

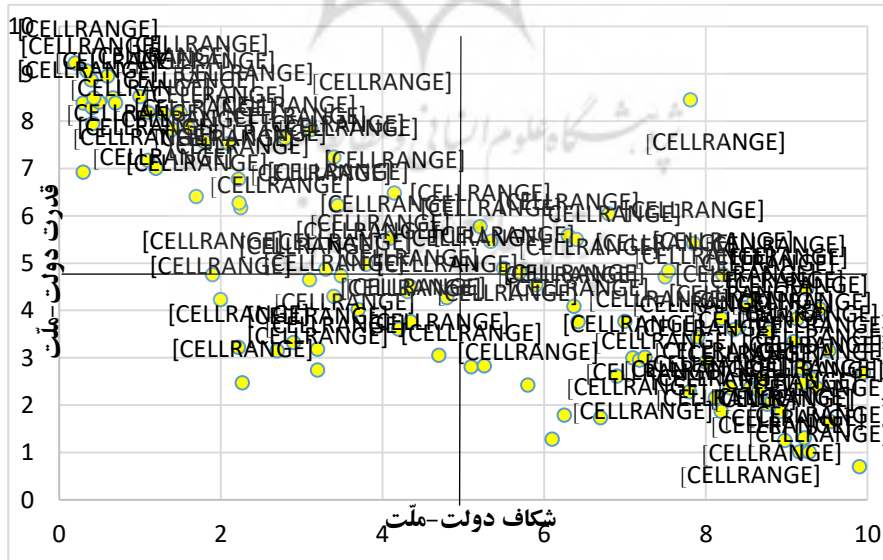

وضعیت قدرت دولت - ملت / شکاف دولت - ملت:

نمودار پراکندگی شماره ۲ نیز به خوبی وضعیت قدرت دولت و ملت و شکاف دولت و ملت همه جوامع را نشان می‌دهد. مطابق این نمودار، عمده کشورهای اروپای غربی و آمریکای شمالی قوی‌ترین دولت و ملت‌ها را دارند و در عین حال شکاف بین دولت و ملت در این کشورها بسیار اندک است. چنانچه در گوشه بالا و سمت چپ نمودار زیر پیداست کشورهای اتریش، بلژیک، فنلاند، سوئیس، بریتانیا و... کمترین شکاف و از بیشترین میزان قدرت دولت و ملت (هم‌افزایی) برخوردار هستند. در مقابل، چنانچه در گوشه سمت راست و پایین نمودار پیداست، اکثر جوامع آفریقایی و برخی کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا بیشترین میزان شکاف و کمترین میزان قدرت دولت و ملت (هم‌زدایی) را دارند. همانند کشورهای اروپای غربی، برخی از کشورهای آسیای شرقی نظیر ژاپن، تایوان، سنگاپور و کره جنوبی نیز توأمان هم از قدرت دولت و ملت بالایی برخوردارند و هم شکاف اندکی را تجربه می‌کنند.

شکل ۳. وضعیت پراکندگی شاخص شکاف و قدرت دولت - ملت در جهان

Figure 3. The state of dispersion of the gap index and nation-state power in the world

رابطه قدرت عاملیت دولت و ملت و امنیت ملی

همان‌طور که جدول تحلیل همبستگی پیرسون شماره ۴ نشان می‌دهد بین قدرت دولت و ظهور و بروز تهدیدات بالقوه و بالفعل امنیت ملی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. در این معنا، هرچه یک دولت با ادغام طبقات و اجتماعی و گنجاندن نخبگان درون خود از پشتیبانی اجتماعی وسیع و فراگیری برخوردار باشد، واجد یک نظام اداری شفاف، کارآمد، حرفه‌ای و شایسته‌سالار باشد و بتواند به شکلی کارآمد نیازهای حیاتی جامعه را تأمین نماید، با افزایش استحصال منابع مالی از جامعه و توزیع و بازتوزیع بی‌طرفانه‌ای منابع درون جامعه رفاه اجتماعی و بهره‌وری اقتصادی را ارتقا دهد و همچنین از انحصار و کاربست خشونت مشروع درون مرزهای سرزمینی برخوردار باشد و توان بازدارندگی بالایی در برابر تهدیدات نظامی و فشارهای سیاسی خارجی داشته باشد، قابلیت بیشتری در تأمین، تحکیم و تداوم امنیت ملی در برابر تهدیدات مخاطره‌آمیز سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی خواهد داشت.

جدول ۴. همبستگی بین متغیر قدرت دولت، قدرت ملت، قدرت دولت-ملت و امنیت ملی

Table 4. Correlation between the variables of government power, nation power, nation-state power and national security

قدرت دولت	قدرت اجرای دولت	قدرت نظامی دولت	قدرت سیاسی	قدرت اقتصادی	قدرت عاملیت دولت	
-۰/۷۹۴**	-۰/۶۸۶**	-۰/۴۰۶**	-۰/۸۱۷**	-۰/۷۱۲**	همبستگی پیرسون	تهدیدات امنیت ملی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سیگما	
قدرت ملت	قدرت فکری-فرهنگی	قدرت اجتماعی	قدرت سیاسی-سازمانی	قدرت اقتصادی	قدرت عاملیت ملت	
-۰/۸۱۲**	-۰/۶۹۲**	-۰/۸۳۰**	-۰/۶۳۸**	-۰/۶۰۹**	همبستگی پیرسون	تهدیدات امنیت ملی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سیگما	
ملت نامتوازن				دولت نامتوازن		
	۰/۵۴۰**	همبستگی		۰/۶۰۷**	همبستگی	

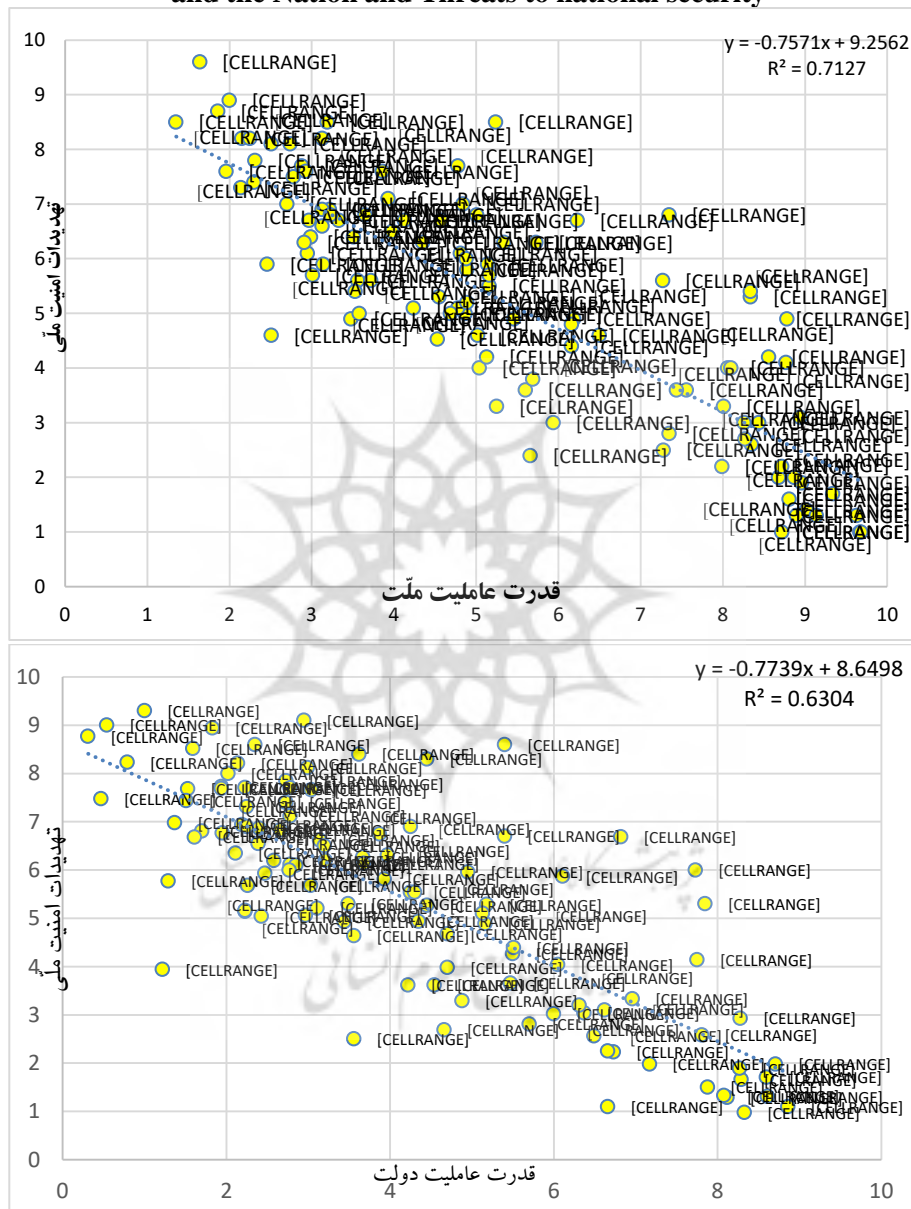

قدرت دولت	قدرت اجرایی دولت	قدرت نظامی دولت	قدرت سیاسی	قدرت اقتصادی	قدرت عاملیت دولت	
					پیرسون	ملی
		پیرسون	تهدیدات امنیت		پیرسون	تهدیدات امنیت
	۰/۰۰۰	سیگما	ملی	۰/۰۰۰	سیگما	ملی
شکاف دولت ملت (ناهمسویی)			قدرت دولت - ملت (هم افزایی)			
	۰/۷۸۲**	همبستگی پیرسون	تهدیدات امنیت ملی	-۰/۸۳۴**	همبستگی پیرسون	تهدیدات امنیت ملی
	۰/۰۰۰	سیگما		۰/۰۰۰	سیگما	

همچنین بین قدرت ملت و ظهور و بروز تهدیدات بالقوه و بالفعل امنیت ملی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. در واقع، هرچقدر یک جامعه یا ملت از انسجام و وحدت اجتماعی بیشتر، شکاف‌ها و نابرابری‌های کمتر، هویت ملی قوی و فراگیرتر، ظرفیت‌های فکری و علمی بیشتر، حقوق سیاسی و مدنی بیشتر، مالکیت فکری قوی‌تر، امنیت و حقوق مالکیت امن‌تر و مطمئن‌تر و امکان رقابت عادلانه و مشارکت‌های اجتماعی، سیاسی، فکری - معرفتی و اقتصادی بیشتری برخوردار باشد، ظرفیت و توانایی‌های بیشتری برای دفاع از نهادها و ارزش‌های حیاتی (ملت) خود در برابر تهدیدات روزافزون مخاطره‌آمیز دارد. تنها ملت‌های قوی هستند که امکان تأسیس نهادهای سیاسی - اقتصادی قوی و فراگیر به منظور دستیابی به صلح و توسعه پایدار و متوازن را دارند و می‌توانند در برهه‌های حساس و بزنگاه‌های مهم تاریخی از نهادها، ارزش‌ها، قواعد، هویت و... خود در برابر انواع و اشکال تهدیدات داخلی و خارجی دفاع کنند.

شکل ۴. پراکندگی کشورها از حیث قدرت عاملیت دولت و ملت و تهدیدات امنیتی ملی

Figure 4. The distribution of countries in terms of the power of the State and the Nation and Threats to national security

نکته حائز اهمیت اینکه یافته‌های به‌دست آمده در نمودار شماره ۳ نشان از ضریب همبستگی قوی بین قدرت دولت (۰/۶۳۰-) و قدرت ملت (۰/۷۱۲-) با تهدیدات امنیت ملی دارد.

افزون بر این، بر اساس نتایج تحلیل همبستگی، بین شکاف دولت-ملت و ظهور و بروز تهدیدات بالقوه و بالفعل امنیت ملی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. به این معنا که هرچقدر بین دولت و ملت هماهنگی، همراهی و همکاری کاملی وجود نداشته باشد، مناسبات بین آنها عمیقاً نامتقارن و قدرت بین آنها نامتوازن باشد، به همان اندازه میزان تهدیدات بالقوه و بالفعل مخاطره‌آمیز امنیت افزایش می‌یابد. در این شرایط، دولت و ملت به یکدیگر اعتماد کامل ندارند، نسبت به حقوق یکدیگر التزام نظری و عملی ندارند، تعهد و احساس مسئولیت متقابل بین آنها یافت نمی‌شود و نه تنها درصدد رشد و توسعه قدرت یکدیگر نیستند بلکه توان و ظرفیت یکدیگر را فرسوده و می‌کاهند. در این شرایط، دولت و ملت تهدیدی بالقوه برای یکدیگر هستند که در بزنگاه‌ها و در اثر وقوع وقایع غیرمنتظره داخلی و خارجی و... ممکن است به تهدیدی بالفعل نیز برای یکدیگر تبدیل شوند. بالعکس در شرایطی که بین دولت-ملت همسویی وجود داشته باشد، قدرت آنها «هم‌افزا» و نه «هم‌زدا» خواهد بود که مطابق با یافته‌های تجربی تحقیق اثری کاهنده بر وقوع تهدیدات و اثری فزاینده بر امنیت ملی دارد. در این شرایط، دولت و ملت بانفوذ متقابل آنها در یکدیگر موجبات هم‌افزایی و تقویت قدرت یکدیگر را فراهم و از این مجرا امکان بروز هرگونه تهدیدات بالقوه و بالفعل مخاطره‌آمیز امنیت ملی را کاهش می‌دهند. خلاصه اینکه، قدرت و امنیت ملی بیش از هر چیز تابع «قرارداد اجتماعی» یعنی قرارداد بین دولت و ملت است. اگر هریک از طرفین حقوق یکدیگر را تضمین و التزام نظری و عملی به آن داشته باشند و از طریق فراهم کردن برون‌سپاری قدرت و ثروت، ایجاد بستر رقابت عادلانه و مشارکت فراگیر و... فرصت رشد و توسعه یکدیگر را فراهم کنند و همچنین از مجرای برقراری روابط پویا، متوازن و پایدار متقابل و ارتقای چانه‌زنی و مفاوضت، زمینه همکاری و تشریک مساعی، همدلی، هم‌فکری و هم‌بختی یکدیگر را فراهم سازند، هرگونه

امکان بروز تضاد بین آن‌ها یا تکوین «رابطه هم‌زدایی» که رابطه‌ای فرساینده است، ناممکن خواهد شد.

نتایج تحلیل روابط

در این قسمت، برای سنجش تأثیرات متغیرهای مستقل این تحقیق (قدرت دولت و ملت، شکاف دولت-ملت و...) بر روی متغیر وابسته (تهدیدات امنیت ملی) به تحلیل استنباطی روابط مذکور می‌پردازیم. یافته‌های تجربی همگی پیش‌بینی‌های چارچوب نظری تحقیق را تأیید می‌کنند: (۱) ابعاد چهارگانه قدرت دولت و قدرت ملت، تأثیرات معناداری بر روی امنیت ملی دارند (نگاه کنید به مدل‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۷، ۸، ۹، ۱۰). به عبارت دیگر افزایش قدرت دولت و ملت، اثر کاهنده‌ای بر میزان تهدیدات مخاطره‌آمیز امنیت ملی با منشأ داخلی و خارجی دارد؛ (۲) با وارد کردن همه ابعاد قدرت دولت در معادله، مشاهده گردید که از بین آن‌ها قدرت نظامی و اجرایی دولت رابطه معنادار خود را ازدست‌داده و قدرت سیاسی (۰/۵۹۴-) و اقتصادی (۰/۳۰۱-) دولت رابطه خود را حفظ کرده‌اند و این نشان می‌دهد که هرچه ظرفیت دولت در استخراج و بهره‌وری منابع و ادغام فزاینده نخبگان و طبقات اجتماعی درون نظام تصمیم‌گیری [بسط پایگاه اجتماعی دولت را در پی دارد] افزایش یابد، احتمال وقوع تهدیدات مخاطره‌آمیز امنیت ملی کاهش می‌یابد (نگاه کنید به مدل ۶)؛ (۳) با وارد کردن همه ابعاد قدرت ملت در معادله، مشاهده گردید که از بین آن‌ها قدرت اقتصادی ملت رابطه معنادار خود را ازدست‌داده و قدرت‌های اجتماعی (۰/۵۵۹-)، فکری-فرهنگی (۰/۲۱۸-) و سازمانی-سیاسی (۰/۱۵۳-) رابطه خود را حفظ کرده‌اند. این امر دال بر این است در یک جامعه منسجم، مشارکت‌جو، واجد سطوح پیشرفته آموزش و فاقد نابرابری و اختلال توزیعی، احتمال وقوع تهدیدات امنیت ملی کاهش خواهد یافت (نگاه کنید به مدل ۱۱)؛ (۴) عدم تقارن بین ابعاد سازنده قدرت ملت، میزان وقوع تهدیدات مخاطره‌آمیز امنیت ملی با منشأ داخلی و خارجی را افزایش می‌دهد (نگاه کنید به مدل ۱۳)؛ (۵) هرچه ساخت قدرت دولت نامتوازن و به عبارتی ابعاد سازنده قدرت دولت به شکل نامتقارنی رشد یابند (غلبه قدرت نظامی بر سایر ابعاد قدرت دولت)، میزان تهدیدات

متغیر	مدل ۱	مدل ۲	مدل ۳	مدل ۴	مدل ۵	مدل ۶	مدل ۷	مدل ۸	مدل ۹	مدل ۱۰	مدل ۱۱	مدل ۱۲	مدل ۱۳	مدل ۱۴	مدل ۱۵	مدل ۱۶
قدرت عاملیت دولت					-۰/۷۹۴											
قدرت سیاسی - ملت							-۰/۶۳۸				-۰/۱۵۳					
قدرت فکری - ملت							-۰/۶۹۲				-۰/۲۱۸					
قدرت اجتماعی - ملت									-۰/۸۳۰		-۰/۵۵۹					
قدرت اقتصادی - ملت									-۰/۶۰۹		-۰/۰۶۵					
قدرت عاملیت ملت												-۰/۸۱۲				
ملت نامتوازن				۰/۵۴۰												
دولت نامتوازن															۰/۶۰۷	

متغیر	مدل ۱	مدل ۲	مدل ۳	مدل ۴	مدل ۵	مدل ۶	مدل ۷	مدل ۸	مدل ۹	مدل ۱۰	مدل ۱۱	مدل ۱۲	مدل ۱۳	مدل ۱۴	مدل ۱۵	مدل ۱۶
قدرت دولت- ملت																
شکاف دولت- ملت																۰/۷۸۲
R2																۰/۶۱۲
R2 Adjusted																۰/۶۹۳

بررسی مورد ایران

با عطف به اینکه یکی از اهداف این تحقیق، شناسایی وضعیت و موقعیت ایران از حیث قدرت دولت، قدرت ملت، نوع رابطه آن‌ها با یکدیگر و تأثیرگذاری آن بر امنیت ملی است، در ادامه با استفاده از اطلاعات آماری نگاهی ویژه به مورد ایران خواهیم داشت. برای این منظور، در ابتدا به بررسی وضعیت ایران از حیث قدرت دولت و قدرت ملت می‌پردازیم. جدول زیر وضعیت قدرت دولت ایران در ابعاد نظامی، سیاسی، اقتصادی و اجرایی را نشان می‌دهد.

جدول ۶. شاخص ابعاد چهارگانه قدرت دولت و قدرت ملت مورد ایران

Table 6. Index of the four dimensions of the power of the state and the power of the nation in Iran

نمره ایران از ۱۰۰	زیر شاخص‌های قدرت دولت	نمره ایران از ۱۰۰	زیر شاخص‌های قدرت ملت
۵۹,۲	قدرت نظامی	۱۷,۵	قدرت اجتماعی
۱۷,۳	قدرت سیاسی	۱۶,۲	قدرت سازمانی و سیاسی
۲۳,۶	قدرت بوروکراتیک و اجرایی	۴۱,۲	قدرت فرهنگی
۲۹,۲	قدرت اقتصادی	۴۶,۰	قدرت اقتصادی
۳۲,۳	نمره کل قدرت دولت	۳۰,۲	نمره کل قدرت ملت

منبع: مطالعه حاضر

بر اساس جدول فوق، میانگین نمره قدرت دولت در ایران برابر با ۳۲,۳ است که نسبت به میانگین مجموعه کشورهای اروپای غربی و آمریکای شمالی (۷۹,۴) در وضعیت بسیار پایین، نسبت به میانگین مجموعه کشورهای اروپای شرقی (۵۰,۳) و شرق و جنوب شرق آسیا (۴۳,۳) در وضعیت پایین و در وضعیت تقریباً برابر با مجموعه کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا (۳۶,۲)، آمریکای لاتین (۳۲,۶) و آسیای میانه (۲۹,۰۱) قرار دارد. نکته حائز اهمیت در این باره، ساخت قدرت عمیقاً نامتوازن دولت ایران است. چنانچه از جدول فوق پیداست، قدرت نظامی دولت بیش از سایر ابعاد قدرت به‌ویژه قدرت سیاسی و بوروکراتیک یا اجرایی رشد کرده و این امر به معنای رشد ناموزون قدرت دولت است که افزون بر تهی ساختن ظرفیت‌های مالی، بوروکراتیک-اجرایی، با تضعیف تدریجی قدرت سیاسی دولت، شکاف فزاینده دولت از ملت را موجب می‌شود. چنین دولت‌هایی اگرچه می‌توانند با اتکا بر منابع اجبار آمیز قدرت و ارتقای قدرت نظامی خود نظم سیاسی و امنیت ملی را ایجاد نمایند اما به واسطه عدم برخورداری از پایگاه اجتماعی وسیع و پشتیبانی فراگیر (همان قدرت سیاسی) و نفوذ سازمان‌یافته در جامعه و... قابلیت و ظرفیت لازم برای ایجاد نظم، تأمین امنیت پایدار و تقویت تاب‌آوری آن در برابر تهدیدات فزاینده داخلی و خارجی را ندارند. در واقع، چنین دولتی‌هایی نه تنها درک ناقصی امنیت ملی و تهدیدات مخاطره‌آمیز آن دارند [امنیت را به ابعاد نظامی و تهدیدات را عمدتاً به منشأ خارجی آن

تقلیل می‌دهند] بلکه آن را به شکل آمرانه نه با مشارکت و همکاری با ملت و به شکل نامتوازن تأمین می‌کنند؛ زیرا در پی درک ناقص از منابع تهدید-تحدیدکننده امنیت ملی، اولویت مواجهه با تهدیدات تغییر خواهد کرد. به عبارتی مواجهه با تهدیدات درون و برون‌مرزی نظامی بر مواجهه با تهدیدات ناشی از فشارهای جمعیتی، شکاف‌های اجتماعی، ضعف انسجام و اجتماع ملی و تهدیدات ناشی از شکاف ملت از دولت و... اولویت خواهد یافت. این در حالی است که امنیت ملی پدیده‌ای چندساحتی (سیاسی، نظامی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی) و قابل تقلیل به بُعد نظامی نیست و بالتبع تهدیدات مخاطره‌آمیز آن بنا بر ماهیت پیچیده نظام جهانی و پیچیدگی فزاینده جوامع و مناسبات آن‌ها با دولت‌های [خودشان]، چندوجهی، متکثر، متنوع، عمیقاً پیچیده، انباشتی و هم‌افزا گونه شده و قابل تقلیل به بُعد نظامی نیست و ثانیاً این تهدیدات تنها منشأ خارجی ندارند بلکه عمده این تهدیدات ناشی از ساختار اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه و سطح توسعه‌نیافتگی این ساختارهاست. در شرایطی که انسجام اجتماعی و وفاق ملی در یک جامعه‌ای اندک باشد، شکاف‌های اجتماعی فعال و فراگیر باشد، رشد اقتصادی اندک و ناپایدار باشد و فقر و محرومیت به شکل فزاینده‌ای افزایش یافته باشد و جامعه احساس کند که سهمی در نظام تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی کشور ندارد و در تعریف منافع ملی نقش اندکی دارد و دولت نیز در تأمین نیازهای اساسی جامعه ناکارآمد باشد و...، آن جامعه نه تنها قادر به تأمین و تضمین تداوم منافع، قواعد و ارزش‌های حیاتی خود نخواهد بود بلکه در برابر تهدیدات بالقوه و بالفعل [خارجی] منفعل و بی‌دفاع و حتی خود آستان تهدیداتی می‌شود که بنیان قواعد و ساختارهای سیاسی و... را به لرزه در خواهد آورد.

جدول فوق (۶) همچنین وضعیت قدرت ملت ایران در ابعاد سازمانی-سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را نشان می‌دهد. بر اساس اطلاعات آماری به‌دست آمده، میانگین قدرت ملت مورد ایران برابر با ۳۰,۲ است که نسبت به میانگین مجموعه کشورهای اروپای غربی و آمریکای شمالی (۸۸,۵) و اروپای شرقی (۷۰,۳) در وضعیت بسیار پایین، نسبت به میانگین مجموعه کشورهای شرق و جنوب شرق آسیا (۴۸,۵) و آمریکای لاتین

(۵۳,۴) در وضعیت پایین و در وضعیت تقریباً برابر با مجموعه کشورهای خاورمیانه و آسیای میانه (۳۴,۲) قرار دارد. نکته حائز اهمیت در این مورد، پایین بودن میزان قدرت اجتماعی و سیاسی و سازمانی ملت نسبت دیگر ابعاد قدرت ملت است که به معنای ضعیف بودن پیوندهای بین گروهی [ضعف انسجام اجتماعی] و سرمایه اجتماعی، وجود نابرابری‌ها و برخی شکاف‌های اجتماعی از جمله شکاف‌های مرکز-پیرامون، شکاف‌های طبقاتی و همچنین ضعف جامعه مدنی در ایران است. این در حالی است که بالا بودن میزان قدرت سیاسی-سازمانی و قدرت اجتماعی در یک جامعه را می‌توان به معنای غیاب یا ضعف اختلال‌های رابطه‌ای بین دولت و ملت و پیوند قوی آن‌ها تلقی کرد؛ پیوندی که از طریق فراهم شدن بستر مفاوضت، گفتگو و چانه‌زنی بین دولت و ملت و مشارکت فعال سازمان‌ها و نهادهای مدنی از قبیل احزاب، اتحادیه‌ها و سندیکاها و... تعمیق و می‌تواند از طریق ایجاد فرصت برای انتقال توقعات و انتقادات به صورت مستدل و آرام از جامعه به دولت و بالعکس و ممانعت از انباشت مطالبات سنجیده و نسنجیده و ورود سریع، هیجانی و غیرنهادی نیروهای اجتماعی با خواست‌های تعدیل نشده به عرصه سیاست و... ضامن تداوم نظم سیاسی-اجتماعی و پایداری امنیت ملی باشد.

افزون براین، همانند وضعیت دولت، ساخت قدرت ملت در ایران نیز عمیقاً نامتوازن است و قدرت‌های اقتصادی و فکری-فرهنگی ملت بیش از قدرت سیاسی و سازمانی آن است. درحالی که به موجب افزایش نرخ باسوادی و تحصیلات دانشگاهی، دسترسی فزاینده به رسانه‌های گروهی و سرمایه‌های فرهنگی، رشد تولید علم در حوزه‌های مختلف و... سطح خردورزی و آگاهی اجتماعی-سیاسی در جامعه ارتقا و مطالبه برای مشارکت و ایفای نقش در نظام تصمیم‌گیری-تصمیم‌سازی کشور افزایش یافته، جامعه از فرصت‌های مکفی و برابر سازمانی-سیاسی و به عبارتی ادغام و ایفای نقش در نظام تصمیم‌گیری-تصمیم‌سازی کشور برخوردار نیست. تردیدی نیست که این بی‌توازی قدرت در ملت و شکاف فزاینده نیازها-انتظارات و فرصت‌ها سیاسی با ایجاد نارضایتی از انسداد نظام تصمیم‌گیری، تکوین و تعمیق بحران‌های اعتماد، مشروعیت و مشارکت که اثر کاهنده‌ای

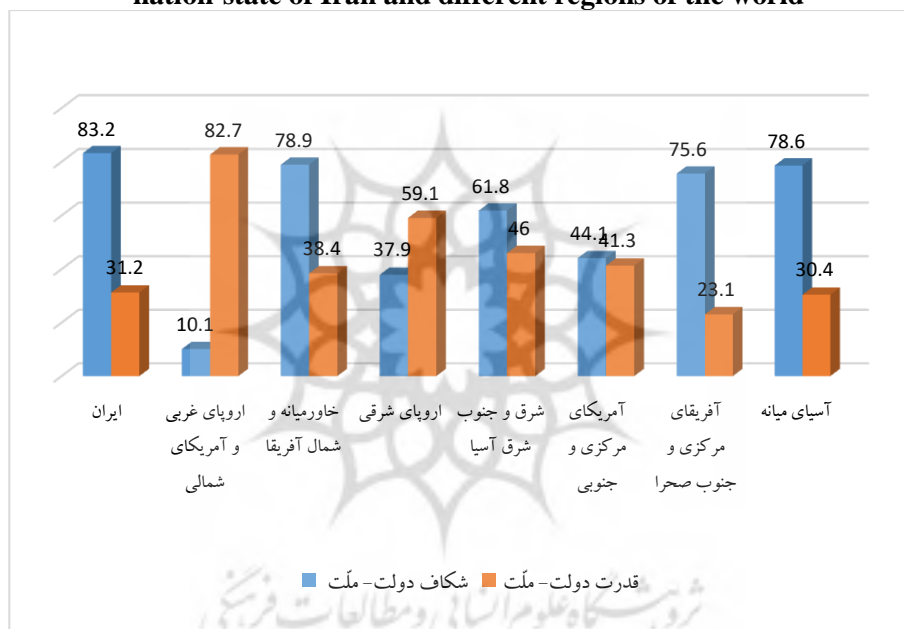
بر امنیت ملی دارد را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. همچنین به‌رغم پدیدارشدن طبقات و نخبگان جدید اقتصادی به دنبال رشد اقتصادی [ناپایدار و وابسته به نفت]، اتخاذ سیاست‌های [شبه] خصوصی‌سازی در دهه ۷۰ ه.ش، رشد صادرات غیرنفتی در دهه‌های پیش، گسترش بازار، رشد تقاضای خصوصی توأم با رشد جمعیت و...؛ و تمایل آن‌ها برای مشارکت در نظام تصمیم‌سازی - سیاست‌گذاری اقتصادی، نه تنها دسترسی مکفی و برابر به فرصت‌های اقتصادی (امنیت مالکیت، آزادی سرمایه‌گذاری، اتصال به بازارهای جهانی و...) بلکه ادغام و ایفای نقش در نظام تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری اقتصادی داخلی و خارجی بسیار محدود است که نارضایتی نخبگان (سرمایه‌گذاران و...) از انسداد نظام سیاست‌گذاری، یأس و ناامیدی، بی‌اعتمادی، ناطمینانی از بهبود شرایط، بدبینی، بی‌انگیزگی و به دنبال آن آفت شدید سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، فرار قابل توجه سرمایه‌های فکری، مالی و فیزیکی را موجب شده است. درنهایت اینکه قدرت ملت نه تنها به شکل بین‌بخشی (بی‌توازی بین رشد جمعیت و رشد اقتصادی یا قدرت‌های فکری - فرهنگی با قدرت سیاسی و...) بلکه به شکل درون‌بخشی نیز عمیقاً نامتوازن است. برای مثال اگرچه قدرت اقتصادی ملت نسبت به سایر ابعاد رشد بیشتری یافته اما این رشد عمیقاً نابرابر - نامتوازن بوده و زمینه تکوین و تعمیق شکاف‌ها و نابرابری‌های درآمدی، نابرابری‌های فضایی و مرکز - پیرامون (تضعیف قدرت اجتماعی) که اثر کاهنده‌ای بر نظم اجتماعی - سیاسی و امنیت ملی پایدار دارد را موجب شده است.

بر اساس اطلاعات آماری به‌دست آمده، قدرت دولت - ملت مورد ایران برابر با ۳۱,۲ است که این میزان از میانگین قدرت دولت - ملت کشورهای اروپای غربی و آمریکای شمالی (۸۲,۷)، کشورهای اروپای شرقی (۵۹,۱) بسیار پایین‌تر، از میانگین کشورهای آمریکای لاتین (۴۱,۳) و شرق و جنوب شرق آسیا (۴۶,۰) تا حدودی پایین‌تر است و تقریباً در وضعیت مشابه و برابری با میانگین قدرت دولت - ملت کشورهای خاورمیانه (۳۸,۴) و کشورهای آسیای میانه قرار دارد. همچنین براساس اطلاعات آماری به‌دست آمده میانگین متغیر شکاف دولت - ملت ایران، برابر با ۸۳,۲ است که نشان‌دهنده بالا بودن میزان

بی‌اعتمادی سیاسی، مشروعیت اندک دولت، پایین بودن میزان التزام نظری و عملی دولت به حقوق سیاسی و مدنی و همچنین ایجاد محدودیت در مشارکت سیاسی ملت است. چنین شرایطی به معنای غیاب یا ضعف همکاری، همگامی، هماهنگی، همدلی و ضعف اعتماد متقابل بین دولت و ملت است.

شکل ۵. مقایسه وضعیت قدرت و شکاف دولت-ملت ایران با مناطق مختلف جهان

Figure 5. Comparison of the state of power and the gap between the nation-state of Iran and different regions of the world

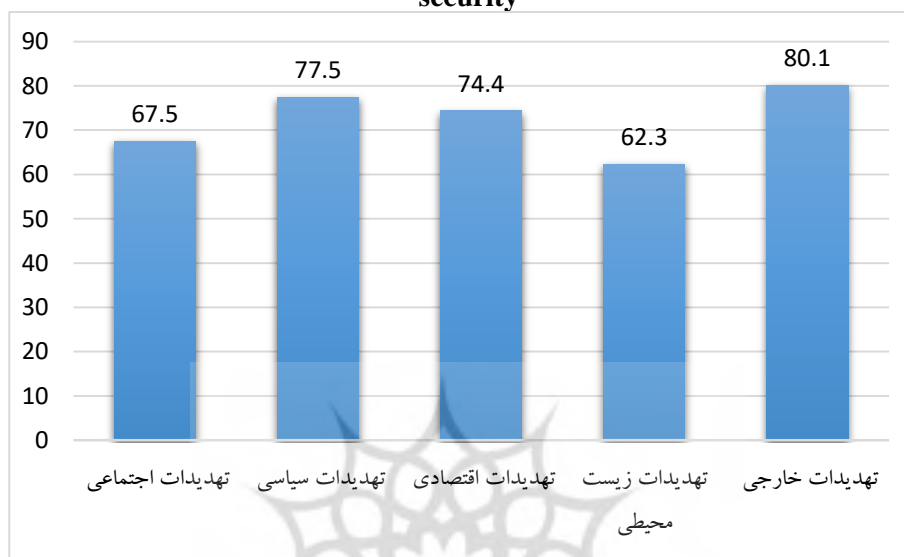
منبع: مطالعه حاضر

چنانچه از نمودار فوق پیداست، شکاف دولت و ملت در ایران از میانگین کشورهای اروپای غربی و آمریکای شمالی (۱۰,۱)، کشورهای اروپای شرقی (۳۷,۹)، کشورهای آمریکای لاتین (۴۴,۱) بسیار بالاتر، از میانگین کشورهای شرق و جنوب شرق آسیا (۶۱,۸) تا حدودی بالاتر و تقریباً در وضعیت مشابه و برابری با میانگین قدرت دولت-ملت کشورهای خاورمیانه (۷۸,۹)، آفریقای مرکزی و جنوب صحرا (۷۵,۷) و کشورهای آسیای میانه (۷۸,۶) قرار دارد.

همچنین براساس اطلاعات آماری به دست آمده میانگین تهدیدات بالقوه و بالفعل داخلی و خارجی ایران در ابعاد سیاسی، اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی برابر با ۷۲,۳ است؛ در حالی که میانگین تهدیدات دولت-ملت‌های اروپای غربی ۲۳,۵، اروپای شرقی ۴۸,۱، شرق و جنوب شرق آسیا ۵۶,۲، خاورمیانه و شمال آفریقا ۶۳,۷ و آفریقای مرکزی و جنوب صحرا ۷۳,۴ می‌باشد؛ بنابراین، تعداد و تراکم وقوع تهدیدات بالفعل و بالقوه‌ای که می‌تواند نهادها، قواعد، ارزش‌های حیاتی و منافع هر دولت و ملتی را تهدید و به مخاطره بیاورد، در ایران بیش از میانگین مناطق جغرافیایی جهان است. فشارهای سیاسی خارجی در دو دهه گذشته، تحریم‌های جامع مالی و بانکی، تحریم‌های نفتی، تورم افسارگسیخته، کاهش صادرات نفتی و غیرنفتی، کاهش شدید درآمدهای دولت، رشد اقتصادی پایین و ناپایدار در دهه ۱۳۹۰ ه.ش، افت شدید نرخ تشکیل سرمایه و درعین حال افزایش نرخ استهلاک سرمایه، فرار سرمایه‌های مالی و انسانی با افزایش پیش‌بینی ناپذیری، شکاف و منازعات فزاینده بین نخبگان حاکم، بروز کنش‌های اعتراضی عمدتاً خشونت‌آمیز در بین سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۱ ه.ش، تعمیق بی‌اعتمادی نهادی، افزایش تنش‌های سیاسی و ژئوپلیتیک با برخی کشورهای منطقه، شیوع بیماری کووید ۱۹، تشدید بحران‌های آب و فرسایش خاک و افزایش آلودگی‌های زیست‌محیطی، فشارهای جمعیتی پناهندگان افغانستانی و... همگی از مهم‌ترین تهدیداتی بوده و هستند که امنیت ملی ایران را با چالش و مخاطره مواجه نموده‌اند.

شکل ۶. وضعیت انواع تهدیدات مخاطره آمیز امنیت ملی ایران

Figure 6. The status of various dangerous threats to Iran's national security

منبع: مطالعه حاضر

در بین این تهدیدات فزاینده مخاطره آمیز، به ترتیب تهدیدات خارجی (تحریم‌های جامع مالی و بانکی، فشارهای سیاسی و ژئوپلیتیکی، تهدیدات بالقوه نظامی و...)، تهدیدات سیاسی (بروز کنش‌های اعتراضی جمعی، کوتاه شدن فاصله زمانی آن‌ها و گسترده شدن دامنه جغرافیایی کنش‌های اعتراضی و...) و تهدیدات اقتصادی بیش از تهدیدات اجتماعی و زیست محیطی، امنیت ملی را با چالش مواجه نموده است؛ هرچند که این تهدیدات اثر تقویت کننده بر یکدیگر دارند. در واقع، با رشد اقتصادی اندک و ناپایدار کشور، ادغام نابرابر اقتصادی ایران درون نظام جهانی، عدم اتخاذ یک سیاست خارجی متوازن، غیاب یک تعریف جامع و حداکثری از منافع ملی، غیاب یا ضعف پیوندها و همکاری‌های اقتصادی و سیاسی با کشورهای درون و برون منطقه‌ای، غیاب یا ضعف ائتلاف‌های استراتژیک موقت، ضعف در جذب سرمایه گذاری خارجی، وجود اختلال رابطه‌ای بین دولت و ملت (ضعف مفاوضت و گفتگو و...)، وجود بی‌اعتمادی و عدم قطعیت در فضای

سیاسی و اقتصادی کشور، بحران‌های خودساز و دگرساز مالی دولت (ناشی از بی‌توازن‌ی هزینه‌ها و عایدات دولت، تحریم‌های مالی و...) که موجبات تورم لجام‌گسیخته، تعمیق نابرابری، کاهش ارزش پول ملی، رشد هزینه‌های زندگی و افزایش نارضایتی جمعی را فراهم نموده، ظهور و بروز پیوسته تهدیدات مخاطره‌آمیز امنیت ملی و خود تقویت‌کنندگی آنها اجتناب‌ناپذیر و هزینه حکمرانی و زیست اجتماعی را به شکل قابل توجهی افزایش داده است.

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که اشاره شد این نوشتار به دنبال توضیح تفاوت کشورها از حیث تجربه تهدیدات داخلی و خارجی مخاطره‌آمیز امنیت ملی است؛ اینکه چرا نهادها، قواعد و ارزش‌های حیاتی برخی جوامع کمتر و برخی دیگر پیوسته در معرض تهدیدات مخاطره‌آمیز است. خواص دولت و ملت در این جوامع چگونه است که موجب می‌شود برخی در صیانت از امنیت ملی [بقا و توسعه پایدار] و تاب‌آوری در برابر تهدیدات فزاینده داخلی و خارجی کامیاب و برخی دیگر پُرچالش و ناکام باشند؟ مفروضه اساسی این پژوهش این است که تکوین، تداوم و تاب‌آوری امنیت ملی تابع ساخت قدرت، ظرفیت، تعادل-توازن و هم‌افزایی قدرت دولت و ملت است و یافته‌های تجربی این پژوهش همگی پیش‌بینی‌های چارچوب نظری تحقیق را تأیید می‌کنند: نخست اینکه ظرفیت و قدرت اقتصادی، بوروکراتیک، سیاسی و نظامی دولت، قابلیت آن برای دفاع از نهادها، قواعد و ارزش‌های حیاتی ملت (امنیت ملی) را ارتقا می‌دهد. باین وجود، شرط قدرت عاملیت دولت در تأمین و ارتقای امنیت ملی، ساخت قدرت متوازن و رشد موزون ابعاد چندگانه قدرت دولت است. در شرایطی که ساخت قدرت دولت نامتوازن باشد، یعنی قدرت نظامی بر سایر ابعاد قدرت اقتصادی، سیاسی و... غلبه و استیلا یابد و قدرت نظامی دولت بیش از این ابعاد رشد یابد، تضعیف قدرت عاملیت دولت و ناتوانی آن در تأمین یکی از مهم‌ترین کارویژه‌های آن یعنی تأمین امنیت پایدار اجتناب‌ناپذیر خواهد بود. چنین دولت‌هایی با تخصیص بیش از اندازه منابع مالی و فکری در حوزه نظامی به منظور تقویت قدرت نظامی و

تخصیص، توزیع و سرمایه‌گذاری نامتوازن و در نتیجه تغییر اولویت‌های توسعه‌ای از حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... به حوزه نظامی، به شکل خواسته یا ناخواسته [از طریق کاهش سرمایه‌گذاری‌ها در حوزه‌های زیرساختی و...] رشد و توسعه اقتصادی-اجتماعی پایدار را مختل و کارآمدی و توان اجرایی دولت برای تأمین نیازهای حیاتی جمعی، پیشبرد سیاست‌ها و تحقق اهداف و منافع جمعی و... را با چالشی جدی مواجه می‌کنند که بدون تردید که اثرات فزاینده‌ای بر رضایتمندی جمعی، اعتماد نهادی، همسویی ملت با دولت و ارتقای قدرت ملی دارد. افزون بر این، با عطف به پیچیدگی فزاینده و تنوع یافتن تهدیدات و مخاطرات خارجی و با عطف به اثرگذاری فزاینده این تهدیدات بر تهدیدات داخلی، صرف اتکا بر قدرت نظامی و رشد و توسعه این بُعد از قدرت دولت برای مقابله و تاب‌آوری در برابر تهدیدات خارجی امنیت ملی کافی نیست. در واقع، همه انواع تهدیدات خارجی که می‌توانند امنیت ملی یک کشور را با مخاطره فروپاشی مواجه سازند، قابل تقلیل به تهدیدات نظامی نیستند که برای دفع آن‌ها صرفاً به قدرت نظامی و رشد و توسعه آن نیاز باشد. یافته‌های تجربی تحقیق نیز یکی از مفروضات و پیش‌بینی‌های چارچوب نظری تحقیق مبنی بر اینکه ظرفیت دولت، تابع ساخت متوازن قدرت دولت و امنیت ملی تابع ظرفیت و ساخت قدرت متوازن دولت است را تأیید نمود.

اما چنانچه در چارچوب نظری تحقیق اشاره شد، فهم قابلیت‌های دولت بدون فهم ساختار اجتماعی یا بستر فعالیت دولت امکان‌پذیر نیست؛ به عبارتی قدرت و قابلیت‌های دولت نه فقط تابع ساخت قدرت آن بلکه تابع ساختار و بافتار جامعه است و دولت‌های قوی یا ضعیف نه از خلأ بلکه از دل جوامعی قوی یا ضعیف (چندشکافی، نابرابر، نامنسجم و سازمان‌نیافته و...) زاده می‌شوند. در این معنا، هیچ دولتی نمی‌تواند بی‌نیاز از ملت و بدون بهره‌گیری از ظرفیت‌های فکری، سازمانی، اقتصادی و دریافت اعتماد و همکاری با ملت، قدرتمند و قابلیت دفاع از نهادها، قواعد و ارزش‌های حیاتی، پیشبرد اهداف و پیگیری منافع ملی را داشته باشد؛ بنابراین، دولت‌ها نمی‌توانند یگانه مرجع تأمین و صیانت از امنیت ملی باشند و برای تأمین و دستیابی به سطح بالایی از امنیت به ملت‌های قوی وابسته و نیازمندند.

با این وجود، شرط قدرت عاملیت دولت در تأمین و ارتقای امنیت ملی، ساخت متوازن و با ظرفیت بودن ملت است. بدین معنا که از یک سو قدرت اقتصادی، سازمانی، اجتماعی و فکری آن به شکل موزونی رشد یافته باشد و هم اینکه واجد انسجام ملی، هویت ملی فراگیر (وحدت در عین کثرت)، حقوق مدنی و سیاسی، آزادی در فعالیت‌های اقتصادی برای تولید ثروت، آموزش پیشرفته و توان مشارکت و اثرگذاری بر ساخت دولت را داشته باشد. بدون چنین فرصت‌ها و امکاناتی، جامعه نه تنها تأمین‌کننده امنیت ملی نیست بلکه خود به عامل یا منبعی [بالقوه و بالفعل] تهدیدآمیز برای دولت و قواعد و ارزش‌های حیاتی خود تبدیل می‌شود. نکته حائز اهمیت اینکه، یافته‌های تجربی تحقیق نیز یکی از مفروضات و پیش‌بینی‌های چارچوب نظری تحقیق مبنی بر اینکه ظرفیت ملت، تابع ساخت متوازن قدرت ملت و امنیت ملی تابع ظرفیت و ساخت متوازن قدرت ملت است را تأیید نمود.

بنابراین، بدون دولت - ملتی قوی با ساخت قدرتی متوازن، نهادها، قواعد، ارزش‌های حیاتی و منافع ملی جوامع پیوسته در معرض تهدیدات مخاطره‌آمیز خواهد بود؛ اما پایداری قدرت دولت و ملت منوط به پایداری «هم‌وزنی» و «تعادل قدرت» آنها است و هرگاه تعادل و موازنه قدرت بین آنها بر هم بخورد (دولت بر ملت سیادت یابد یا ملت بر دولت)، رابطه آنها نامتقارن و قدرت آنها «ناهمسو» و «هم‌زدا» و نه «هم‌افزا» خواهد بود که بدون تردید اثری کاهنده هم بر قدرت آنها و هم بر امنیت ملی دارد. مقایسه وضعیت هم‌افزایی قدرت و شکاف دولت-ملت در مناطق مختلف جهان (نمودار ۴) نشان می‌دهد که جوامعی که دولت و ملت‌های آن قدرت‌های هم‌وزنی ندارند و شکاف و ناهم‌سویی بیشتری را تجربه کنند، برخلاف جوامعی که دولت و ملت آنها قدرت‌های هم‌وزن و واجد هم‌سویی هستند، پیوسته در معرض [تجربه] تهدیدات داخلی و خارجی مخاطره‌آمیز امنیت ملی قرار دارند. افزون بر این، یافته‌های تجربی نیز مفروضه دیگر تحقیق مبنی بر رابطه متقارن دولت و ملت و هم‌افزایی قدرت آنها و امنیت ملی را تأیید نمود.

نکته حائز اهمیت اینکه بدون قوی شدن دولت و ملت، هم‌وزنی و هم‌افزایی قدرت آنها (قدرتمند شدن از داخل)، امنیت ملی نه تنها از «درون» بلکه از «بیرون» جامعه نیز

پیوسته در معرض تهدید قرار خواهد گرفت؛ در واقع با عطف به اینکه قدرت دولت در روابط خارجی بستگی به قدرت دولت در رابطه با جامعه خودش دارد، پس تنها از مجرای فریب‌شدن ملت و دولت در ابعاد چندگانه و تعادل قدرت و غیاب یا ضعف شکاف دولت-ملت است که می‌توان از فرصت‌های فنی و تکنولوژیک، علمی، تجاری و اقتصادی و... نظام بین‌الملل بهره و با تعمیق «وابستگی متقابل اقتصادی» و ایجاد ائتلاف‌های [مبتنی بر منافع ملی] نظامی و سیاسی و اتخاذ سیاست خارجی متوازن و... از مضایق و فشارها اقتصادی، سیاسی، نظامی و ژئوپلیتیکی آن در امان بود و رهایی جست و حتی این فشارها و تهدیدات را به فرصتی برای بازسازی «قدرت داخل» تبدیل نمود. در غیر این صورت، بلعیده‌شدن دولت و به‌خطرافتادن منافع و ارزش‌های حیاتی ملت در ساختار آنارشیک، ربایشی و عمیقاً نامتقارن نظام بین‌الملل اجتناب‌ناپذیر و ادغام در آن به وابستگی «یک‌سویه» نه «متقابل» می‌انجامد که اثر کاهنده‌ای بر امنیت ملی دارد. بدیهی است که جوامع چندشکافی، نابرابر و نامتوازن با دولت‌های بی‌ظرفیت که همواره درگیر تنش‌های اجتماعی و تضادهای سیاسی هستند نه تنها ظرفیت مکفی برای ایجاد روابط، پیوندها و همکاری‌های در سطوح منطقه‌ای و جهانی ندارند، بلکه نمی‌توانند منبع و بازیگری قابل‌اطمینان برای برقراری روابط و همکاری‌های استراتژیک در حوزه‌های اقتصادی، نظامی، اطلاعاتی و... با دیگر کشورها باشند. در چنین شرایطی، کشورها نفع و منفعی در برقراری روابط با این‌گونه جوامع ندارند و بدیهی است که هرچه منافع مشترک و متقابل در بین طرفین بازی (دولت‌ها در روابط بین‌الملل) کمتر باشد، بروز تنش‌ها و تهدیدات بیشتر خواهد بود.

درنهایت، یافته‌های مطالعه موردی ایران نشان داد که تراکم، تنوع و تجربه پیوسته تهدیدات مخاطره‌آمیز داخلی و خارجی امنیت ملی - به‌ویژه طی دو دهه گذشته - ماحصل ظرفیت ناچیز دولت و ملت، ساخت نامتوازن قدرت آن‌ها، عدم تعادل قدرت بین آن‌ها و شکاف عمیق دولت و ملت است؛ اولاً دولت از ظرفیت‌های مالی، بوروکراتیک و سیاسی ناچیزی برخوردار و همچنین واجد ساخت قدرتی عمیقاً نامتعادل و نامتوازن است (رشد بیشتر قدرت نظامی نسبت به ابعاد سیاسی، بوروکراتیک و مالی قدرت دولت)؛ بنابراین،

دولت بیش از اینکه یک دستگاه بوروکراتیک با توان اجرایی بالا و واجد خصلت فراگیر و حداکثری باشد، یک دولت با صبغه نظامی - امنیتی و حداقلی (به دلیل ضعف قدرت سیاسی) است؛ ثانیاً جامعه در ابعاد سیاسی - سازمانی بی‌قدرت و فاقد توان لازم برای بسیج و سازمان‌دهی خود و مشارکت برای اثرگذاری بر ساخت دولت است و به‌رغم رشد اقتصادی [اندک و ناپایدار] طی دهه‌های گذشته، عمیقاً نابرابر، چندشکافی (شکاف - مرکز پیرامون، شکاف طبقاتی و...) و بنابراین واجد ساختی نامتوازن است؛ ثالثاً قدرت دولت و ملت ناهم وزن (مازاد قدرت دولت بر ملت) و بنابراین رابطه آنها نامتقارن و در نتیجه در وضعیت «شکاف» و ناهمسویی قرار دارند. در چنین شرایطی یعنی «ضعف قدرتمندی داخل» نه تنها امکان بهره‌گیری از فرصت‌های فنی و تکنولوژیک، علمی، تجاری و اقتصادی و... نظام بین‌الملل به‌منظور بازسازی قدرت داخل وجود ندارد، بلکه در غیاب وابستگی و منافع متقابل با دیگر جوامع، گرفتار شدن در دام ساختار نامتقارن و نابرابر نظام جهانی و قرار گرفتن در معرض فشارها و تهدیدات فزاینده آن [تقویت فشارها و تهدیدات داخلی را به دنبال داشته]، اجتناب‌ناپذیر است.

پیروی از اصول اخلاقی

تمامی اصول اخلاقی پژوهش در مقاله حاضر رعایت گردیده است.

حامی مالی

این پژوهش هیچ‌گونه کمک مالی از سازمان‌های دولتی، خصوصی و غیرانتفاعی دریافت نکرده است.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Alireza Bizaban

Ali Imani

<http://orcid.org/0000-0002-3198-0983>

<http://orcid.org/0000-0001-9889-1689>

Reference

- Anderson, D. and Moller, J. (2014) State capacity and political regime stability, *democratization*, [http:// dx. Doi, org 10.1080/13510347.2014](http://dx.doi.org/10.1080/13510347.2014).
- Acemoglu, D. Robinson (2017) *Why nations fail? The origins of power, prosperity and poverty*, Translated by Mirdamadi and Naimipour, Tehran.Rozaneh.
- Acemoglu, D. Robinson (2017) *The narrow corridor: states, society & the fate of liberty*, Translated by Beheshti and kheyrikhahan, Tehran.Rozaneh
- Bratton, M. chuy (2008) Public Opinion and Democratic Legitimacy *Journal of Democracy* Vol. 19, No 2, pp: 74-87
- Bellin, E. (2004) The Robustness of Authoritarianism in Middle East: Exceptionalism in Comparative Perspective, *Comparative Politics*, Vol.36, No.2. Pp:139-157
- Chalabi, M. (1996) *Sociology of order*, Tehran, Ney
- Evans, P. & Rauch, J. E. (1999). *Bureaucracy and growth: A cross-national analysis of the Effects of "Weberian" state structures on economic growth*. American sociological review, 748-765
- Evans, P.B (1995). *Embedded autonomy: States and industrial transformation*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Evans, P.B(1989). Predatory, developmental, and other apparatuses: a comparative political economy perspective on the third world state. *In Sociological Forum* (Vol. 4, No. 4, pp. 561-587). Kluwer Academic Publishers-Plenum Publishers.
- Feils, d and Florin, s (2007) The Impact of political risk on the forein in direct investment decision:A capital budgeting analysis, *a journal devoted problems of capital investment*, Vol 45.
- Fjelde, H, Soysa (2009) Coercion, Co-optation, or Cooperation? State Capacity and the Risk of Civil War, 1961–2004, *Conflict Management and Peace Science*, Vol 26(1):PP: 05–25
- Fortin, J. (2012) Is There a Necessary Condition for Democracy? *The Role of State Capacity in Postcommunist Countries Comparative Political Studies* 45(7).
- Fukuyama, F (2011) *The origins of political order: From prehuman tims to the French Revolution*, Translated into baghi, Tehran, Sarae Publication.
- Fukuyama, F (2018). *Political Order and Political Desay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy*, Translated into Ghahrenapoor. Tehran: Rozane Publication.
- Fearon and Laitin (2003) Ethnicity, insurgency and civil war. *American political science review* 97(1): pp:75-90.

- Gilly, B. (2006) The Determinants of State Legitimacy: Results for 72 Countries, *International Political Science Review*, Vol 27, No. 1, pp: 47-71
- Tilly, Charles. (1978). From Mobilization to Revolution. Reading, MA: Addison- Wesley.
- Li, R (2002) Alternative Routes to State Breakdown: Toward an Integrated Model of Territorial Disintegration, *Sociological Theory*, Vol. 20, No. 1, pp. 1-23
- Malmir, Mahdi(2015) *Comparative Study of Government Power - the Nation in the Transition Countries*, Tehran, Social science
- Migdal, J. S. (1988) *Strong societies and weak states: State-society relations and state Capabilities in the Third World*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Migdal, J.S (2016). *Government in Society. Translated into Persian Mohammad Taghi Delfroz*. Tehran: Kavir Publication
- Mann, michael (1993) *The sources of social power*, V11. Cambridge University Press
- Pouliny, B(2010) *State-Society relations and intangible dimensions of state resilience and state building: A bottom-Up perspective*, EUI RSCAS; 2010/33; european report on development.
- Jessop, B. (2016) *The State Past, Present, Future*, Cambridge, Polity Press
- Rotberg, R (2004) *When state fail: causes and consequence*, princeton, ng: princeton up.
- Goldstone, jack and others (2010) A Global Model for Forecasting Political Instability. *American Journal of Political Science*. Vol. 54. No. 1.PP: 190-208.
- Gadot, E. (2009). *Building strong nations improving governability and public management*. Farnham, Surrey, UK: Ashgate.

استناد به این مقاله: بی‌زبان، علیرضا، ایمانی، علی (۱۴۰۲). مطالعه تطبیقی امنیت ملی با تأکید بر قدرت دولت و

ملت و مناسبات بین آنها، فصلنامه علوم اجتماعی، ۳۰(۱۰۰)، ۱۲۱-۱۷۳.

DOI: 10.22054/qjss.2024.76424.2708

Social sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License...

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی